

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

Antal felvétel
Hajek

ÚJ VOLIERRENDSZER A MESTERSÉGES FÁCÁNTENYÉSZTÉSBE

4 ÁBRÁVAL.

N/193

IRTA:

HAJEK ANTAL

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN-FÉLE URADALMI FŐERDÉSZ.

AK: 4172
N/214
I

1851
1866

A SZERZŐ KIADÁSA.

NYOMATOTT KOZÁRY KÖNYVNYOMDÁJÁBAN, SZIGETVÁR

1929.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
KÖNYVTÁRA

UJ VÖLTERRENDSEZ
A MESTERSEGES
FACIENNYEVESEBEN

I.

Előszó.

Jelen füzetnek tárgya a mesterséges fácántenyésztés alapját képező feladat: t. i. a tenyészanyag elhelyezése, tartása és kezelésének új rendszer és módon történő megoldása, célja pedig, hogy ez új rendszer megismertetése után a mesterséges fácántenyésztés, mint valamely vadászterület benépesítésének, vagy a tömegprodukciónak bebizonyítottan leggyorsabb és legbiztosabb módja, minél szélesebbkörű alkalmazást és elterjedést nyerhessen.

E tekintetben hazánk vadászterületei, melyek egyébként a fácán tenyésztésére úgy kulturális, mint különösen kedvező tektonikai és klimatologikus viszonyai folytán Európa valamennyi országaié között a legalkalmasabbak — még nagyon is kiaknázatlanok s a fácántenyésztésnek nagyobb mérvű elterjedésével nemcsak az egyes vadászterülettulajdonosok, bérlők és vadászok nemes élvezetének fokozása, de közgazdasági vonatkozásban is fontos anyagi előnyök elérésére volna meg a mód anyiban, mert a fácán úgy élő állapotban mint tenyészanyag, valamint lövött állapotban mint csemegeárú úgyszólván korlátlan exportlehetőségekkel bíró cikk. Külkereskedelmi mérlegünk javítása szempontjából tehát a mesterséges fácántenyésztés a baromfitenyésztést, mint ezidőszerint is már legrentábilisabb gazdasági ágat megközelítő jelentőségre tehetne szert.

Az ismertetést azokra való tekintettel, kikre nézve a fácán tenyésztése új, vagy csak kevésbé ismert dolog, célszerűnek találtam annak alapjából kiindulva, okfejtésszerűen és oly részletességgel közreadni, hogy ennek alapján a gyakorlati tevékenység már kellő áttekintés és felkészültséggel legyen megkezdhető és folytatható. A szakemberek és beavatottak számára lényegileg csak maga a rendszer képez új és ismeretlen tárgyanyagot, míg egyebekben ezek számára e füzet nem sok, vagy semmi újat sem tartalmaz.

Ha a vadászat terén hosszú évtizedekre terjedő ernyedetlen munkásságomnak gyakorlati eredményeként sikerül e rendszer elterjedése révén a fácántenyésztést az eddigihez képest hatványozott mértékben elterjedtté tenni, úgy e szerény füzet célját elérte.

Kálmánca, 1928 október hó.

A SZERZŐ.

II.

A fácán tenyésztéséről általában.

Az Európában őshonos szárnyas vadfajok legtöbbször természetes elterjedését és szaporodását az emberi kultúra térhódítása idővel nemcsak hogy mindinkább szűkebb térre szorította, de egyes nagykiterjedésű vidékeken teljesen lehetetlenné is tette főleg az által, hogy a termőtalajnak a mezőgazdálkodás céljainak szolgálatába való mindnagyobb mérvű bevonásával azok természeti jellege lényegesen átalakult. Amely mértékben növekedtek a rendszeres gazdálkodás körébe vont földterületek, amely mérvben szaporodott ezeken az ember s annak letelepülésével járó út, vasút stb. építkezések és vízszabályozások folytán a természet háztartásában előidézett felfordulás és nyugtalanítás, ugyanoly mértékben tűntek el arról az erdők, ligetek, fűves steppék, mocsarak stb. és velük együtt az azt benépesítő állatvilág, mely életfeltételeitől ekként megfosztva, önkéntelenül is követte ezek visszahuzódását s ma már csak azokban az övekben él és található, ahol az emberi kulturától még aránylag távolesve s így kevésbé nyugtalanítva természetes létfeltételeit megtalálja.

Az őshonos szárnyas vadfajok közül csupán a fogoly az, mely a viszonyok lényeges átalakulásával megalkudván és azokhoz alkalmazkodván, a kulturterületeken nemcsak hogy megmaradt, de ott, ahol ezt az emberi igyekezet számára lehetővé tette, kisebb-nagyobb mértékben el is szaporodott s manapság kifejezetten inkább mint a kulturterületek szárnyas vadja ismeretes a többi őshonos fajtához képest.

Fácán elnevezés alatt itt általában az örvös fácán — *Phasianus colchicus* L. — értetendő.

A fácán — eddigi ismereteink szerint Európában nem volt őshonos, hanem Ázsia belsejéből származott

földrészünkre, még pedig nem a természetes elterjedés, hanem feltehetőleg inkább az emberi kultúra révén. Nincs kizárva, hogy ennek folytán, de inkább valószínű, hogy már a természettől való adottsága folytán lett egyike azon szárnyas vadfajtánknak, mely az emberi kultúra előidézte természeti viszonyok megváltozásával szintén teljesen megalkudott, sőt létfeltételeit legmegfelelőbbben csakis ennek körében találja fel.

Ezidőszerint tehát másik s a fogolyhoz képest minden tekintetben sokkal becsesebb azon szárnyas vadfajunk, mely természetes uton és okszerű emberi elősegítés mellett nemcsak hogy biztosan és könnyen szaporodik, de tömege mesterséges uton is tetszés szerinti nagyságra fokozható.

A fácán mesterséges nevelését már a rómaiak is űzték s valószínűleg az ő révükön jutott az el az általuk leigázott területek — így a későbbi Magyarország területére is. Hogy mi módon történt a mesterséges nevelés, azt közelebbről nem tudjuk, minden valószínűség azonban a mellett szól, hogy a fácánt teljesen fogságban tartották és nevelték, pompás tollazata miatt mint díszmadarat is, de még inkább talán izletes pecsényéje kedvéért. Minden más feltevés mellett azonban kétségtelen, hogy a fácánt Európában csakis a robbanó lőfegyvereknek a kapásból való lövés lehetőségéig fokozott tökéletesedése emelhetette ki addigi inkább háziszárnyas sorából a vad sorába.

Csakis ezeknek tökéletesedésével lépést tartva fokozódott a kulturember igénye oly irányban, hogy a fegyver előnyeinek kihasználásához megfelelő céltárgyat is keressen s a lősportnak való hódolásban minél nagyobb ügyesség és élvezetve tegyen szert. Ezt pedig teljes mértékben sikerült megtalálnia a fácánban, mely úgy külseje, mint előkelő gyors repülésével nemcsak

mint vadászobjektum, de egyuttal mint a lősport egyéb követelményeinek is legjobban megfelelő eszköz állhat rendelkezésére. E cél érdekében viszont csak természetes volt az a törekvés, mely az európai kulturnemzetek vadászterületein a fácánnak minél nagyobb mértékben való tenyésztése és elszaporítására irányult, mely törekvés idővel fokozatosan a fácán mesterséges tenyésztésére vezetett. E művelet azonban míg egyrészt a fácánt vad állapotából bizonyos fokig újra szelid madárrá változtatta át, másrészt mintegy automaticæ hozzájárult ahhoz, hogy a mesterséges nevelőhelyeket környező területeken kisebb-nagyobb számban való szétszóródásával, vagy később már ily irányú szándékos és céltudatos emberi tevékenységgel is, újra mint vadszárnyas jelenjék meg az európai vadászterületeken mindott, ahol egyébként természetes életfeltételei adva voltak s az állomány fenntartását és szaporodását az ember megfelelő igyekezete is előmozdította. E helyzet kedvezően és nagyobb mértékben csak az emberi kultúra térhódítása és fejlődésével alakulhatott ki, amivel együtt járt a terep viszonyainak a mező- és erdőgazdasági kultúra folytáni megfelelő alakulása, a vadászati jog kérdésének differenciálódása, a vadtenyésztés és gazdálkodás behatóbb tanulmányozása folytán annak mintegy rendes gazdasági üzemmé való átformálódása stb.

A fent elmondottak szerint tehát a fácán napjainkban a kulturterületeknek olyan szárnyasvadja, melynek tenyésztése és elszaporítása tekintetében kétféle mód áll rendelkezésünkre u. m. a természetes és mesterséges uton való tenyésztés. Mindkét mód intenzívebb üzése több mint egy évszázad óta fennáll, bizonyos mértékig különleges üzemmé fejlődött, már a multban is különleges berendezéseket és vadásszemélyzetet igényelt s a szakirodalomban is külön helyet vívott ki magának,

A fácán természetes uton — úgynevezett vadfácánosokban — való tenyésztésének részletes ismertetése e füzetben nem lehet célo, mindazonáltal mivel tulajdonképeni tárgyammal többféle vonatkozásban áll, nem mellőzhetem, hogy azzal röviden ne foglalkozzam.

III.

A vadfácántenyésztés.

A fácánnak vadon való tenyésztésével jelentősebb sikert csak akkor érhetünk el, ha valamely terepen a létfeltételeinek legkedvezőbb viszonyok vagy már a természettől adva vannak, vagy ennek hiányában azokat mesterséges beavatkozással előidézük s ezenkívül a tenyésztet más egyéb oly irányu tevékenységgel is előmozdítjuk, mely általában minden más vadfaj tenyésztése és szaporodásának is elengedhetetlen feltétele.

E viszonyok legelső és legfontosabbika, a lehető minél nagyobb terület s csak másodsorban ennek minősége, mely utóbbi követelménynek egyébként a legtöbb terület kisebb-nagyobb mértékben bár, de megfelel. A fácánt ugyanis kóborló hajlamunak tartják sőt e tekintetben egyesek a fajták szerint is képesek a határozott megítélésre és megkülönböztetésre. Azonban e kérdést ily felületesen elintézni s a kóborlást egyszerűen szó szerint venni nem lehet. Nem pedig azért, mert a fácán kóborlása szabatosabb vizsgálat alapján korántsem valamely veleszületett rossz tulajdonság, hanem csupán a természetes életmódból folyó adottság. Jóllehet a fácán tartózkodási helye és ebből folyó életmódja tekintetében az egyes évszakok szerint bizonyos megkülönböztetések tehetők, ellentétben egyéb vadfajokkal általában mégis az jellemzi, hogy természetes és önkéntes hosszabb pihenésre csak az éjjelt, kényszerű pihenésre pedig a

nappal egy részét csak akkor használja fel, ha a mozgást magas hó teszi számára egyrészt lehetetlenné, másrészt céltalanná. Egyébként az egész napot folytonos mozgás és az ezzel kapcsolatos táplálkozással tölti, mely utóbbi tekintetben szervezete és a lehetőség is már a természet által úgy van berendezve illetve adva, hogy rendszerint egyszerre jól nem lakhatik. De még ily véletlen esetben is ellensúlyozza az esetleges pihenést kiváltó ösztönt a gyors emésztés vagy a csemegék után való kutatási vágy. Ez életmód és feltételek mellett tehát módunkban van ugyan a fácánt a természetes táplálék minimumra apadását jelentő késő őszi, téli és kora tavaszi időszakban a mesterségesen nyújtott etetéssel bizonyos mértékig helyhez kötni, nem úgy azonban a természet ébredését jelentő tavaszi időszakban, a midőn nemcsak hogy a helyhez kötöttséget és egyhangú táplálkozást unta már teljesen meg, de a terepviszonyokhoz képest terített asztal vár rá minden irányban a legváltozatosabb növényi és állati csemegékből, melyeket különben is mindenkor a száraz szemes eleség fölébe helyez s a melyekből a még gyorsabb emésztési processus folytán nincs az a sok, a mi számára elég lenne. A fácán tehát napi mozgását, mely az elkóborlásnak is szülőanyja, napkeltétől napnyugtáig a fent mondottak szerint végzi s annak irányát a mindenkori terep — viszont az ettől függő táplálkozási viszonyok határozzák meg. Éjjeli pihenőhelyét elhagyva természetesen elsősorban az ennek közvetlen közelében levő alkalmas terepen kezdi meg a táplálékkeresést. Ha az éjjeli szállást oly erdő, csenderes vagy bokros faszor nyújtotta, melyeket szántóföldek vagy rétek határolnak, úgy már a reggeli órákban ezekre húz ki s ezek közelében leginkább csak akkor marad, ha a mezőn friss vetésre talált. Ez azonban a vegetáció gyors fejlődése folytán

számára csak rövid ideig tartó s talán nem is épen kedvelt eledellel borított asztal. Ha őszi vetés, rét, cserjés, legelő vagy fasor, sásos vizér stb. vannak a közelben, úgy az irányt ezekre veszi, hol a vitamindús, fűszeres friss zöldfeleség már inyenc animalis falatokkal is megtűzdelve nyújt számára egész napi táplálkozási és elszórakozási lehetőséget.

Igy halad aznapi éjjeli nyugvóhelyétől fokozatosan távolodva, hová, ha attól véletlenül ember vagy állat által megzavarva messze került s új környezetében alkalmas éjjeli pihenő helyet is talál — többé esetleg vissza sem tér. Így kerül természetesen annál hamarabb a határon túl is, minél kisebb a vadászterület. Így találhatjuk csakhamar az egész területen szétszóródva a tavaszi és nyári hónapokban mely utóbbiakban a terepnek sokkal fedettebb volta s azon körülmény miatt is, hogy éjjeli pihenőre nem rendszeresen gallyazik fel, az esélyek még fokozottabb mértékben vannak meg s így illelhető felületesen és könnyen a kóborló természet vádjával akkor, ha részben a táplálékkeresés közben történő csábítás, részben véletlenek behatása folytán egy napon oly helyeken is reátalálunk, hol erre nem is számítottunk.

Mindezt különben igazolja a fácánnak az őszi és téli hónapokban követett életmód- és viselkedése, mely nagyjában véve a tavaszi és nyárinak fordítottja. Ugyanis a természet lassú elhalásával lépést tartva eltűnik a nyílt terepekről nemcsak a növényi és állati táplálék, de a fedezet is. Ennek megfelelően kénytelen a fácán napi mozgásának irányát is az erdők, sűrűk s egyéb fedezetet nyújtó helyek felé venni s ott most már állandóbb tanyát is verni. Itt ugyanis míg egyrészt a természet bölcs beosztásából folyólag fa és cserje magvakat, az alom között téli szállásra huzódó rovarokat, pondrókat stb. talál még kemény fagy és hótakaró

esetén is, másrészt meg van a biztos fedézete a ragadozók és időjárásai viszontagságok ellen, mely utóbbiakra való tekintettel, hacsak nád és sás nem áll rendelkezésére, most már rendszerint felgallyozva tér éjjeli pihenőre. Ezen körülmények hozzák magukkal s teszik természetessé a fácánoknak őszi összetömörülését egyes erdők, csenderesek vagy egyéb gócpontokat alkotható sűrűkbe.

A fácán fentvázolt életmódjában jelentős s megkülömböztetendő még a szaporodási időszak, mely alatt az egyes összeverődött tenyésztörzsek, majd később az egyes fészekaljok tavaszi tartózkodási helyük, vagy ezek környékéhez hűek maradnak, ami ismét egyrészt a tojásrakás, majd a fejletlen csirkékkel való nagyobb mozgási lehetőség korlátozottságában, másrészt a bő fedezet és kisebb területeken is dús és változatos táplálék könnyű megszerzési módjában leli természetes magyarázatát. A párzási időszak — dürgés — után azonban ugy a kakasok, mint a meddőnek maradt tyukok a már ismertetett módon többé-kevésbé elszélednek, elkóborolnak.

Az őszi összetömörülés idején választott helyek azonban nem következetesen ugyanazok, melyekben a fácán előzetesen telett, hanem a kialakult véletlen szerint különbözők s természetesen a határon tulesők is lehetnek, mihez képest a fácán szétszóródásának ellensúlyozása, helyesebben ennek lehetőleg csak a saját vadászterületünkre való szorítkozás esélyeire egyéb céltudatos intézkedések mellett a legbiztosabb módot mégis csakis a terület minél nagyobb kiterjedése nyújtja. Az idegen területre való elkóborlás veszélyét csak kevésbé mérsékli azon esetleges vélelem, hogy annak terepviszonyai a fácánnak nem megfelelőek, mert ilyen terep kultur-területen alig akad. Az elkóborlás alakjában okvetlen beálló

veszteség némi kiegyenlítésére csak az esetben számíthatunk, ha a saját vadászterületünket környező idegen területeken is azonos mérvű és intenzitású vadtenyésztés folyik, honnan mintegy rekompenzációképp a kivándorlók helyébe bevándorlókat kaphatunk. Ez azonban manapság még sajnos ritka eset s a helyzet inkább az, hogy az intenzív vadfácántenyésztést üző vadászterület tulajdonos csak az élősödő szomszédokat táplálja.

A fácánnak vadon és egyszerűen adott terepviszonyokon való tenyésztésével tehát elérhetjük ugyan, hogy kisebb-nagyobb fácánállományunk lesz, a mi a vadászatokot változatosabbá és élvezetesebbé teszi, azt a célt azonban, hogy párnapi kifejezetten fácánvadászaton nagyobb mennyiségű fácán kerüljön terítékre, legfeljebb csak úgy, ha vadászterületünket a fácán életmódja és tenyészése legkedvezőbb feltételeinek megfelelő és céltudatos létesítésével rendezzük be.

A fácán ugyanis ellentétben a máig is még mindig eléggé elterjedt téves felfogással nem az erdők, hanem a füves és kisebb-nagyobb fás csoportokkal borított térségek — tehát steppék vadja. Jellegzetes és főleg nagyobb kiterjedésű steppe vidék azonban a kulturterületeken ma már nincs s az ezt megközelítő terepalakulás ezeken legfeljebb rétek és legelők alakjában maradt meg, melyekről azonban a fás csoportok legtöbbször hiányoznak, vagy ha a kizárólag legeltetési célokat szolgáló területen még kivételesen előfordulnak is, nemcsak tér és minőségbeli állapotuk, de főleg a legeltetéssel járó állandó nyugtalanítás miatt a fácán létfeltételeinek meg nem felelnek. A steppet tehát a kulturterületeken a rétek és szántóföldek volnának hivatva a fácán létfeltételeinek szempontjából legmegfelelőbbben pótolni. A rétek a steppe jelleghez közelebb állanak ugyan, eltekintve azonban attól, hogy a rendszeres kultí-

válás miatt a szárnyas vad számára eléggé veszélyes költőhelyek, kora ősztől tavaszig fedezetet egyáltalán nem nyújtanak, területük is az egész vadászterületéhez képest többnyire csekély s a legtöbb esetben vadgazdálkodási szempontból is kedvezőtlen fekvésűek és jellegűek. Úgy a rét, mint a szántóföldeknek jellegzetes hibája még, hogy fás sűrűvel vagy egyáltalán nem vagy pedig, a fácán létfeltételei szempontjából nem épen kedvezően, többnyire csak utak, árkok mentén s a szegélyeken birnak. A kulturterületeken ugyanis a mezőgazdálkodás térhódítása nagyjából és érthető módon mindenhol azonos séma szerint ment végbe, t. i. egy bizonyos központ körül tünt el az erdő s tolódott el annak határa mindinkább oly területre, mely a központtól már vagy nagyon távol esett, vagy talaja mezőgazdasági művelésre alkalmas már nem volt. Az ősi steppet tehát visszavarázsolni — mindenestre csak miniatűrben — legkönnyebben a még meglévő sikvidéki erdőségekből lehetne, azok megfelelő kiritkításával, a mit tenni azonban a csak alárendeltebb közigazdasági célokat szolgáló vadtenyésztés érdekében okszerű dolog nem lenne s ily művelet legfeljebb kisebb területű s erdőgazdasági szempontból jelentőséggel nem bíró terepeken lenne indokolt. Ellenben módunkban áll, igaz hogy ma már nehezebben s kisebb-nagyobb áldozatok árán a terep steppe jellegét legalább főbb vonásaiban megközelítőleg vissza adni akként, hogy a mezőgazdaságilag művelt, fa- és cserjés sűrűket nélkülöző területeket ilyenekkel megfelelő céltudatossággal betelepítjük. E cél érdekében azonban csak ritka esetben mellőzhető, hogy az őstalajnak a mezőgazdálkodás céljaira elhódított területeiből kisebb-nagyobb részeket újra ne az erdő, illetve sűrűk számára foglaljunk vissza, még pedig nem egy-két nagy foltban, hanem minél jobban, mindamellet mégis határozott terv- és célszerűséggel elszórt kisebb

feltokban. Más szóval a síkvidéki kulturterületeket csendesekekkel telepítjük be. Ezek nagysága tetszés és a viszonyok szerint különböző lehet, legcélszerűbben 3—10 holdig terjedő, a mennyiséget illetőleg főleg azon elv lehet irányadó, hogy minél több, annál jobb, a minőséget illetően pedig, hogy bármily sűrű is már többet ér a semminél. A siker érdekében mindenesetre törekedni kell a minél megfelelőbb állapot létesítésének elérésére. E téren különben a vadtenyésztőnek a szaktudás, leleményesség stb. érvényesítésére a legtágabb tér nyílik.

A fácánnak vadon való tenyésztésében számottevőbb eredményt csakis a fent vázolt viszonyok között érhetünk el. Összefüggő nagyobb síkvidéki erdőkben is elérhető ugyan kisebb-nagyobb siker, ez azonban mindenkor az erdő fekvése, az erdő faállománya és gazdálkodási viszonyai által van legelső sorban befolyásolva. Ha ugyanis valamely nagyobb kiterjedésű erdőt egy vagy több oldalról nem szántóföldek határolnak, ha 10—20 évesnél idősebb teljes záródású faállomány alkot, még ha ennek alja egyébként cserjéssel is van borítva, a fácán itt létfeltételeit meg nem találván, odatelepítés esetén abban meg nem marad. Ha valamely nagyobb gazdasági egységet képező szál- vagy sarjerdőben rendszeres használat folyik, úgy ennek a kihasználás és felújítás menetével párhuzamosan alakuló változó tereprészen ennek nagyságához képest kisebb-nagyobb fácánállomány telepíthető és fenntartható ugyan, de számottevőbb sikerrel ez esetben is leginkább csak akkor, ha a mindenkori vágásos területek mellett közvetlenül vagy szántóföldek terülnek el, vagy pedig a felújítás mezőgazdasági köztes használattal kapcsolatos. Ennek természetes magyarázata kézenfekvő. A zárt erdő a fácán számára legfeljebb csak fedezetet és felgallyazó helyet nyújt, ellenben táplálékot — lévén itt a sűrű beárnyékolás

folytán úgy a növényi mint rovarélet minimális és egyoldalú — jó formán semmit, ellentétben a vágásos helyekkel, hol a mindent éltető nap hatása még eléggé intensíven érvényesülhet, minek folytán a növényi és rovarélet különösen gazdag s a fácánnak átmenetileg bő és változatos táplálékot nyújt. Azonban még sem annyit s nem minden évszakban, hogy egyuttal a mezőgazdasági kultúra nyújtotta terített asztalra is részben a változatosság kedvéért ne lenne reáutalva.

Hogy azonban a fácán vadon való tenyésztésével még aránylag kedvező viszonyok mellett is a mesterséges tenyésztéshez képest csak gyenge eredmény érhető el, ennek demonstrálásául álljon itt egy számítás, mely a dolog természeténél fogva jöllehet csak valószínű lehet, de némi összehasonlítási alapul mégis szolgálhat, annál is inkább, mert egyébként hosszas tapasztalatok adatain épül fel.

Tegyük, fel hogy a fentebb kifejtettekhez képest közepesen megfelelő oly vadászterületen szándékozunk intenzívebb vadfácántenyésztést folytatni, melyen az eddig egyáltalán nem, vagy csak elenyésző csekély számban fordult elő s e célból február hó végén 100 drb. tyukot és 30 drb. kakast eresztünk ki, melyeknek beszerzési költsége kereken véve 2000 pengő.

Ezen állományból májusig a viszonyokhoz képest elszéledhet a területről 20%, tehát marad 80 tyuk, 24 kakas.

Ragadozónak esik áldozatul a viszonyokhoz képest átlag 10% s így marad 70 tyuk, 22 kakas.

Ebből meddő marad, vagy viszonyokhoz képest fészke tönkre megy 30%, végeredményben tehát a kibocsájtott tyukoknak csak circa fele — 50 drb. — vehető mint olyan számításba, mely a faj fenntartás és szaporítás feladatát területünkön tényleg betölti.

A vadfácán rendszerint csak 11—13 tojást rak s ebből átlag 9—10 csibét költ ki, 50 tyuk után tehát mintegy 500 kikelő csirkére számíthatunk, miből, azonban a ragadozó- és időjárási viszonyokhoz képest tapasztalat szerint tojónként átlag csak 5 drb. s így végeredményben 250 drb. szaporulatnak ősszel tényleg meglevő mennyiségével számolhatunk, melynek ugyancsak tapasztalat szerint fele kakas, fele tyuk. Ehhez hozzáadva a még feltehetőleg meglevő anyaállomány — circa 70 drb. — fácánt, végeredményben az őszi vadászatokon területünkön csak mintegy 320 drb. fácán valószínű jelenlétére számíthatunk.

Ezzel szemben 100 drb. voliertyénésztyuk után 2500—3000 drb. tojást nyerhetünk, ebből még kedvezőtlen esélyekkel is 1000 drb. csirkét felnevelhetünk s őszig a törzsállomány is nemcsak hogy sokkal kedvezőbb esélyekkel van meg, hanem a következő évi tenyészállományunk is feltétlenül biztosítható s általában véve is meglevő állományunk mennyiségéről meg van az a bizonyosság, amit a vadon való tenyésztésnél inkább csak a valószínűség fed. Mindezenkívül pedig a mesterséges nevelés költségei a 130 drb. vad tenyészfácánnak beszerzésébe fektetett 2000 pengő kiadást csak a berendezési eszközöknek több évet terhelő költségeivel haladják az első évben valamivel túl, míg a következő években a mérleg már anyagiakban is mind kedvezőben alakul.

IV.

A mesterséges fácántenyésztés.

A vadon való fácántenyésztés sikerének egyrészt bizonytalan és lassú volta, másrészt a legtöbb esetben aránylag csak szerény keretek közt mozgó eredményei folytán keletkezett és fejlődött ki idővel s ma már

rendszeres üzemmé a mesterséges fácántenyésztés. Keletkezésének idejét illetőleg a legutóbbi évszázadokról is vannak már nyomok a szakirodalomban, míg a múlt század közepéről már egyes szakkönyvekben és folyóiratokban is megjelent részletes ismertetések állanak ma is hozzáférhetően a vadászvilág rendelkezésére. Míg azonban évszázadokkal ezelőtt a mesterséges fácántenyésztés úgyszólván a fejedelmi kiváltságok közé tartozott, nagyobb lendületet és általánosabb elterjedést inkább a múlt század ötvenes évei után vett, mely időszak nemcsak az akkori európai politikai evolúciókkal, de általában az emberi kulturának minden téren való gyors iramú fejlődése s egyébek között a hátultöltő fegyverek megjelenésével is egybeesik.

Hogy nagyobb elterjedést a mesterséges fácánnevelés még napjainkban sem nyert, annak legfőbb oka a köztudatban gyökeret vert azon tévhit, mely szerint az roppant körülményes és költséges dolog. E tévhit azonban csak a felületes megismerés és a dolgok mélyére való nem tekintés folytán keletkezhetett. Ami a körülményeséget illeti, a tévhit kialakulására joggal szolgálhatott alapul azon körülmény, hogy például még a legközelebbi múlt évtizedekben is nemcsak egyes szakmunkákban, de a gyakorlati fácántenyésztést üző tenyésztők részéről is a dolog tényleg annyira nehéz és különleges, sőt babona és titkos fogásokkal is fűszerezendő mesterségként volt beállítva, hogy a csak felületesen érdeklődő előtt joggal tűnhetett fel az valóban ilyennek. A mi a költségességet illeti, e téren is főként annyiból keletkezhetett téves felfogás mert míg egyrészt a régi tenyésztési rendszer az ő tisztára felesleges berendezéseivel tényleg ilyen volt, másrészt helyes mérleg az üzem anyagi eredményeiről vagy egyáltalán nem, vagy olyan tételek alapján lett felállítva, melyek közt a visszaélés

vagy oktalan pazarlás nem csekély szerepet játszott és a mérleget esetleg még a kellő hozzáértés vagy lelkiismeretes odaadás hiánya miatt bekövetkező balsiker folytán is magátólérthetően kedvezőtlen irányba billentette.

A régebben mult idők mesterséges fácánnevelésének legjellemzőbb hibája az volt, hogy a fácáncsirkét holmi rendkívül érzékeny és kényes melegházi növényhez hasonlónak tekintette s ilyen gyanánt is kezelte úgyannyira, hogy a ma fácántenyésztője a régi leírásokban ismertetett eljárás, nevelési mód és eszközök felett csak fejet csóválva mosolyogni kénytelen. Az angolok voltak azok, kik a régi rendszer hátrányait legelőbb felismerve ezelőtt már mintegy 40 évvel új eljárás és rendszerre tértek át a mesterséges fácánnevelés terén, mely ezelőtt 30 évvel vált nálunk is ismertebb és elterjedtebbé. Ennek kétségtelenül helyes és a gyakorlat folyamán is teljesen beigazolt eredménye azon megismerés, hogy a mesterséges nevelés is csak úgy a legmegfelelőbb és sikerteljes, ha ebben a természetestől a lehetőség határain belül minél kevésbé térünk el.

E megismerés igazsága kézenfekvő, ha megfontoljuk, hogy a fácán égövünk alatt az évszázadok folyamán teljesen akklimatizálódott vaddá lett s hogy a szaporodás és fejlődés időszakában a gyenge csirkét az eső, harmat és az éjszaka hűvössége ellen csupán csak az anya védőszárnya menti s egyébként is úgy általában az időjárási viszonyosságok, mint ragadozók stb. ellen is csak ennek ébersége és tapasztalata óvja. Nincs és nem is lehet tehát semmi szükség arra, hogy a mesterségesen nevelt csirkeállományt, miként régen is, rendszerint csak nagyobb költségekkel létesíthető, komplikált berendezésű, melegházszerű épületekben neveljük s ennek folytán a helyett, hogy edzett, egészséges csirkeállományt nevelnénk, éppen ennek ellenkezőjét érjük el.

Ha a modern eljárás szerint az egyes fácáncsaládokat oly kezdetleges, de mégis kellő célszerűséggel megszerkesztett deszka házikókban (nevelő ketrec) helyezzük ki az Isten szabad ege alá s a természettől csak anynyiban térünk el, hogy a gyenge csirkéket a házi kotlós-tyuk helyhez rögzítésével ennek védőszárnyain kívül még külön biztos fedéllel is védjük a leginkább hátrányos napokig tartó hideg esők és heves záporok, jégverés stb. ellen, úgy ezáltal nemcsak hogy nagyon nem térünk el a természettől, de ennek káros hátrányait még jórészt ki is küszöböltük. A ragadozók kártevéseit is módunkban áll ekként részben a nevelő térnek körültekintő megválasztása — részben az állandó felügyelet lehetősége és megkönnyebbülésével a minimumra redukálni. Mindezen lehetőségekből adódik végeredményben a vadfácántenyésztéssel szemben a mesterségesnek nagyobb biztossága és sikere. Lényegesebb eltérést képez még ugyan a vadon való felnevelődéshez képest azon körülmény, hogy a csirkeállomány a természetes táplálékot kielégítő mértékben így nem lévén képes megszerezni, azt mesterséges uton kell számukra nyújtanunk. A mult rendszeréhez képest azonban mig egyrészt ez is felettebb leegyszerűsített feladattá vált, másrészt a vegyipar haladása folytán olyan mesterséges tápszerek állanak a tenyésztőnek rendelkezésére, melyek összetételükben a természetes tápláléktól inkább csak alakban különböznek s a melyek rendszeres adagolásával módunkban áll egyszerüen és könnyen nemcsak a legmegfelelőbb tápláléknak nyújtása, de a csibék fokozottabb, egészséges és erőteljes fejlődésének előmozdítása is.

A mesterséges fácántenyésztés lényegével és fentebb vázolt alapvonásaival természetszerűleg vele jár a fácáncsirkéknek csaknem teljes megszeliidülése, ami nélkül azonban az egész művelet végrehajtható sem volna.

Helytelen eljárással a szelid állapot a szabadban is elég sokára s így a vadászat idejére is kitolható, minek következménye azután, hogy a fácánok a hajtók elöl nem menekülnek, nem repülnek fel, legfeljebb lábon tereltetik magukat a lövonalon át. Ez rendszerint a felesleges tületetés és a fácánnak elszéledése miatti túlságos aggodalom következménye, ami joggal adhat alapot gúnyolódás s a mesterséges nevelés iránti ellenszenv keletkezésére. Amily mértékben van meg azonban a mód a megszelidítésre, ugyanoly mértékben van meg az elvadításra is.

A mesterségesen nevelt fácáncsirkék ugyanis, dacára annak, hogy manapság már generációkon át félszeliden tartott törzsektől származnak le, kikeléskor és a szabadbahelyezés első napjaiban teljesen a vad jelleget mutatják, mely viselkedésük csak az első órától fogva folytatott rendszeres és következetes bánásmód folytán szűnik meg fokozatosan. E bánásmód legfőbb eszközei az első napokbani szűk mozgási térre való korlátozás, a pontos időközökben ugyanazon hang (legcélszerűbben füttyszó) mellett történő etetés és az embernek ezzel és egyéb teendőkkel kapcsolatos köztük való sűrű megjelenése, járása-kelése. Ha a szelid állapotból a vadállapotba való átmenet az előbbinek fordítottjaként, jól lehet ez esetben is nemcsak hogy rendszeresen, de most már céltudatosan is megy végbe, vagyis az amúgy is ösztönösen felébredő és mindinkább nagyobb térre terjedő elszéledési hajlam mellett az etetést mindritkább időközökben, a hívás mellőzésével és főleg a későbbi téli etetők helyeire szorítkozva gyakoroljuk, úgy az elvadulás novemberre már nemcsak a fácán természetes kifejlődése, de az évszak és időjárás magávalhozta terep-változások miatt is könnyen és biztosan bekövetkezik.

A mesterséges fácánnevelés közvetlen célja első-

sorban a vadászatokra biztos és nagyszámú lelőési anyag megszerzése, másodsorban a következő évi tenyészanyagnak úgy a mesterséges, mint a vadon való tenyésztés számára való biztosítása. Mindkét célt még az egyébként kedvezőtlen időjárási viszonyok mellett is inkább van módunkban elérni a mesterséges, mint a vadon való tenyésztéssel és módunkban van továbbá a tenyésztés mérvét tetszés és igények szerint is szabályozni. További nagy előnye a mesterséges nevelésnek még az, hogy vadászterületünket évről-évre saját nevelésű s így teljesen ismert és megbízható tenyészanyaggal van módunkban minden más uton való beszerzésnél jutányosabban benépesíteni. A tenyészanyagot friss és ép állapotban, a szállításokkal járó nagyobb tortúrák elkerülésével már az őszi hónapokban juttathatjuk rendeltetési helyére, hol az tavaszra már megszokott környezeti viszonyok között simán és korán foghat hozzá a szaporodási folyamat megkezdéséhez, ellentétben a más s többnyire a kereskedelem útján beszerzett anyaghoz, mi eltekintve költséges volta és azon körülménytől, hogy a minőség a legtöbb esetben sok kívánni valót hagy hátra, még azon hátránnyal is jár, hogy a kitelepítést leginkább február-március végén lévén kénytelenek eszközölni, az új környezetben való megszokásig az elkóborlás és ragadozóknak való áldozatulesés veszélye fokozottabb mértékben áll fenn és a korai fészekrakás lehetősége is valószínűtlenebbé válik.

Ezen kétségtelen előnyök tették indokolttá és elterjedtté a mesterséges fácánnevelést az egyszerű vadon való tenyésztéssel szemben mindazon vadászterületeken, melyek a fácántenyésztésre való megfelelő állapotuk mellett oly tulajdonosok kezében vannak, kik ez előnyök felismerésével a kezdeti nehézségektől s a cél érdekében szükséges anyagi eszközök befektetésétől

vissza nem riadtak. Ily módon fejlődhetett az ma már egyes helyeken rendszeres vadgazdasági üzemmé, mely annak mérvéhez képest vagy külön személyzetet, vagy az erdőgazdasági üzem alkalmazottjait mellékesen foglalkoztatja az egész évet betöltő munkaprogrammal. A térhódítás kényszere folytán vették fel az utóbbi évtizedekben a szakmabeli tanintézetek is a mesterséges fácánnevelést az elméleti és gyakorlati oktatás tananyagának sorába, nem térhetvén ki ama mindinkább megnyilvánuló közóhaj elől, hogy az erdő- és vadgazdasági tanintézetekből kikerülő szakerők a vadászattannak e fontos ágában is megfelelő képesítéssel kerüljenek ki a gyakorlati élet terére.

Miként ezt már előbb is említettem, a modern értelemben vett mesterséges fácánnevelés hazánkban csak 30 éves multra tekinthet vissza. Míg azelőtt az ezirányú tevékenység lényegileg a vadfácánok fészkeinek egyenként való felkeresése útján az azokból elszedett tojások kikeltése, a csibék felnevelése és a következő évi tenyészanyagnak télen át kezdetleges módon való fogvartatása, majd tavasszal ismételt szabadonbocsájtásában merült ki, a 90-es évek végén tétettek nálunk az első kezdő lépések az Angliából eredő volierrendszer útján való tojásnyerésre, ami azután a mesterséges nevelés terén lényeges fordulópontot jelentett, nemcsak a tojásnyerésnek alapjában megváltozott módja, de az ugyancsak onnan származó ama nevelési rendszer folytán, mellyel a fácáncsirke addigi mintegy melegházi nevelése a természetes viszonyok közti felnevelődéshez közelebb jutván, az sokkal biztosabbá és eredményesebbé is vált. Ez idő óta oszlik a mesterséges fácánnevelés üzeme két főágra u. m. a volierben (fogságban) tartott tenyészanyagtól való tojásnyerés és a nyert tojások kikeltése illetve a kikelt csirkék felnevelésére.

V.

A volierrendszer.

A volierrendszer lényegileg a fácánnak kisebb-nagyobb zárt helyen való fogvatartását jelenti, a mi kezdetben inkább dísz, kedvtelés vagy kereskedelmi célokat szolgálhatott s amiből az idők folyamán alakult ki a vadászati célok kielégítésére irányuló mesterséges fácánneveléshez szükséges tojásoknak nagyobbarányú termelése. Berendezésük a régebbi multban különféle, részben egyszerűbb, részben díszesebb kő, téglá, fa és sodronyfonással kombinált építményekből állott, melyek megszerkesztésénél néha még a luxus is fontos szerepet játszott, legtöbb esetben az egyéb célszerű, szükséges, vagy helytelenül felfogott lényeges szempontok rovására. Az ily kivitelű berendezések, azok méretei, többé vagy kevésbé praktikus voltakhoz képest kisebb-nagyobb mennyiségű fácán befogadása- és tartására voltak alkalmasak s a kezdeti törekvés odairányult, hogy a fácán magukban a volierekben végezze a fajfentartás teljes feladatát, vagyis a fészekrakást és a fészekalj felnevelését is. Ily berendezés mellett kézenfekvő, hogy a fogságban tartott fácánoknak teljesen szelid, kezes állatoknak kellett lenniök, életmód, tartás stb. tekintetében az egyéb háziszárnyasokétól miben sem különbözniök, miből viszont következik, hogy a velük való bánásnak is teljesen azonosnak kellett lennie a baromfitenyésztésnél szokásos eljárással, annak előnyei, de egyuttal minden hátrányaival is. Az ekként folytatott fácántenyésztés nemcsak hogy a legcsekélyebb vonatkozásban sem állott többé a természetességgel, de főjellegetessége s egyuttal hátránya is éppen az volt, hogy úgy a tenyészanyag mint az utódok érzékeny, degenerált anyagot képviseltek, melyekből számottevőbb mennyiséget produkálni vagy

egyáltalán nem, vagy legfeljebb aránytalanul nagy költséggel és vesződséggel lehetett.

Részben ezen hátrányos körülmények kiküszöbölésére, részben az idővel mindinkább fokozódó tömegprodukcóra való törekvés folytán fejlődött ki azután a volierrendszer azon alak és módra, mely manapság is általánosan elterjedt és angol-volierrendszer néven ismert.

VI.

Az angol volierrendszer.

Lényegét illetőleg a mult rendszereihez képest azon fontos különbségek a jellemzők, hogy míg egyrészt a fácánt kiemeli az állandóan szűk fogságban való tartással járó teljesen szelid és érzékeny állapotából s számára a természetes életmód nyújtását inkább megközelíti, másrészt a berendezés leegyszerűsítésével ennek költségeit is lényegesen apasztva, a tojás termelést tetszésszerű mennyiségben és a kezeléshez képest biztos eredménnyel teszi lehetővé. A kiinduló alap e rendszernél is magától értetődőleg a fogvatartás, a mult rendszeréhez képest mégis azon lényeges különbséggel, hogy az e célból alkalmazott kerítés a fácán mozgásának közvetlenül csak vízszintes irányban szab határt, egyébként a zárt hely talaja s vele a fácán is az időjárásnak szabadon van kitéve, miáltal a természetes életmód lehetősége s ezzel kapcsolatban az edzettség is inkább elő van mozdítva. Azon körülmény, hogy a zárttér (volier) tetővel nem, csupán oldalfalakkal van létesítve, lehetővé teszi nemcsak a berendezésnek legegyszerűbb s csupán a szükséges és célszerű mértékben való megoldását, de anyag és munkaerőben való lényeges megtakarítással a befektetési költségeknek is tetemes redukálását. A volier tetőzáró szerkezetének hiánya miatt azonban a fácán függélyes

irányban való mozgása — kirepülésének — csak úgy szabhatunk határt, ha azt a repülésre képtelenné tesszük. E célból szükséges és szokásos a fácán egyik szárny-evező tollainak lekötése, levágása, vagy magának a szárnyvégtagnak megcsonkítása is.

Az angol volierrendszernél tehát elégséges, ha a zárt területet $2\frac{1}{2}$ — 3 méter magas sodronyháló kerítéssel létesítjük, melyet az izolálás és különösebb nyugtalanítások elkerülése végett, de a nagyobb biztonság és állékonyság kedvéért is alul még 1 méter magasságban legmegfelelőbbben deszkázással is ellátunk. A volierberendezés két főrésze oszlik. Egy a tartani kívánt fácánok számának megfelelő nagyságban elkerített közös tartózkodási helyre u. n. teleltető volierre, továbbá ugyancsak az egyes törzsek számához igazodó területű és mennyiségű külön tojtató volierekre. Legcélszerűbb, ha elrendezésben mindkettő egymásmellett, vagy egymáshoz közel van.

A mi a volierek területének nagyságát illeti, e kérdés mikénti megoldására esik tulajdonképen az egész rendszer súlypontja, a mi a berendezés előnyeinek és hátrányainak elbírálása tekintetében a legfontosabb és leginkább mérvadó.

A főelv és cél ugyanis az volna, hogy a fácánnak a természetes életmódot megközelítően lehetőleg a fogságban is biztosítsuk. E célnak a fedetlen s így a csapadék és napfény behatásának szabadon kitett talajon a vegetáció s az ezzel kapcsolatos rovarélet feltételeinek biztosításával némileg módunkban volna ugyan megfelelni, azonban ha e feltételek minél tökéletesebb érvényesülhetésének érdekében a volier területét túl nagyra vesszük, úgy nemcsak a kerítési költségek lényeges emelkedésével, hanem azon körülményekkel is számolnunk kell, hogy a nagy mozgási lehetőség folytán a fácán sokat veszít a cél érdekében kívánatos szelid-

ségéből, továbbá a kezelés, a nélkülözhetetlen gyakori és könnyű szemmeltartás lehetősége is inkább megnehezül. Ha e hátrányok kiküszöbölése érdekében a volierek területét kicsire méretezzük, úgy a fogvatartott fácánok számának arányában csakhamar eltűnik a talajról mindennemű vegetáció s újabb keletkezésének lehetősége is kizárttá válik. A szűk térre való szorítás folytán ugyanis a fácán részben a szervezete által megkívánt zöld táplálék felvétele miatt, részben ösztönszerű megszőkás és unalomból is rövid idő alatt mindennemű zseggébb növényt gyökerestől kiirt. Az utánpótlódás lehetősége télen a vegetáció szünetelése, egyéb időszakokban pedig azért nincs meg, mert a sarjadó növénykét a fácán már csirájában kicsipi, kiöli. Tehát a szervezetre nézve fontos vitamin és ásványi sókat tartalmazó zöld táplálékot, mely a szárnyasoknál részben emésztést szabályozó is, legfeljebb mesterséges uton pótolhatjuk a természetes lehetőséghez képest többé-kevésbé tökéletesen, de mindig körülményesen. Lehetséges ugyan még egy megoldás, ha ugyanis a voliereket több elkerített részre osztjuk s ezekben váltakozva tesszük a bennük magától fejlődő vagy mesterségesen létesített növényéletet a fácánok számára hozzáférhetővé. E megoldással azonban ismét velejár a kerítések szükségszerű szaporításából folyó többkiadás, jóllehet célt ezuton is csak aránylag rövid idő tartamra, s csak jelentéktelenebb mérvben érhetünk el.

Az eddig szokásos és elterjedt volierrendszer legnagyobb hátránya ezen körülményben rejlik. Hiányzik belőle teljesen különösen a tojásrakás időszakában annyira fontos természetes növényi és rovarélet, talaja sivár, kopasz, eső idején sáros, száraz melegben bűzös, piszokkal, trágyával terített, amely körülmény nemcsak a szemnek nyújt kevésbé tetszetős, vigasztalan képet, nemcsak a fogságot teszi a fácánok számára sokkal elviselhetetle-

nebbé, de kondíciójukat s ezzel kapcsolatban tojó képességüket is kedvezőtlenül befolyásolja. Mindezekon felül pedig a fertőző betegségeknek kész melegágya lehet s ilyeneknek esetleges fellépése esetén az ember jóformán tehetetlenül áll velük szemben.

Az angol rendszerű volierek terepének megválaszthatása céljából szükség van arra, hogy az erre alkalmas vagy alkalmassá tehető területek közt úgyszólván korlátlanul válogathassunk, minek elemi feltétele, hogy valamely nagyobb birtoktesttel rendelkezünk. Ez rendszerint csak kiváltságos helyzet, amiben rejlik azután természetes magyarázata részben annak is, hogy a volierrendszerű mesterséges fácántenyésztés ezideig kizárólag csak egyes nagybirtokok illetve, ezek vadászterületein divik, mely körülmény a nagyobb elterjedési lehetőség szempontjából ugyancsak jelentősebb hátrány. De nem csekély hátrányát képezi még e rendszernek több olyan körülmény is, melyek főleg az állomány kezelése tekintetében játszanak lényegesebb szerepet. Ezek egyike a fácánok szárnyacsonkításának szüksége s az ezzel járó nehézségek.

A kívánatos félszelid állapot valamint az ezzel szoros kapcsolatban álló nagyobb tojáshozam elérése végett ugyanis a tenyészanyag legcélszerűbben szeptember hó folyamán helyezendő a volierbe azon évi mesterséges nevelésű, tehát szeptemberben még csak 3—4 hónapos korú egyedekből. A fácán teljes kifejlődésének fokát csak november—december hóban éri el, vagyis teste és tollazata mindaddig növekszik s így változik. A volierből való kirepülés megakadályozása céljából tehát a szárnyvező tollak levágás esetén tovább nőnek s hamarosan képessé teszik a fácánt arra, hogy bár nehézkesen, de a kerítésen átdobhassa magát s ekként kiszabadulva a tenyészanyag észrevétlen apadását idézze elő, mi módon annál inkább állhat be számottevőbb

veszteség, minél nehezebb vagy felületesebb az állomány áttekintése (pld. a telettő voliernek túlnagy, vagy fedett terepe esetén) ami különben is eléggé nehéz és körülményes dolog. A szárnytollaknak tehát rövidesen ismételt levágása válik szükségessé, mi célból és azon oknál fogva, hogy az egyes egyedek nem egyformán fejlődnek, az egész állománynak gyakori és részben felesleges befogása s az ezzel járó zaklatás és tortúra el nem kerülhető. A télre bekövetkező teljes kifejlődés után a nyári hónapokra eső természetes vedlés bekövetkeztéig változatlanul marad ugyan meg a szárnytoll a legutolsó alkalommal történt levágás szerinti állapotában, a tojásrakásnak befejezése után azonban épen ezen körülmény válik hátránnyá, annyiból, hogy a volier számára ekként feleslegessé vált tenyészanyagot a szárny hiánya miatt nem ereszthetjük szabadon, hanem kénytelenek vagyunk annak kifejlődését bevárva a fácánt még hónapokig a fogsággal járó tortúrának alávetni s feleslegesen etetni, a mi már részben az üzem rentabilitásának rovására is megy.*

A szárnytollak lekötése, eltekintve annak szintén eléggé körülményes voltától, ugyancsak nem nyújt megnyugtató biztosítékot a tenyészanyagban beállható s a viszonyokhoz képest kisebb-nagyobb arányú veszteség ellen. A szárnyvégtagnak megcsonkítása nyújtja e tekintetben a legnagyobb biztonságot, ez állatkínzó mód azonban egyuttal azon hátránnyal jár, hogy a tenyészanyagot, vagy az egyébként nem indokolt jövő évi továbbtenyésztés végett, vagy a vadkereskedés útján való értékesítés lehetőségéig továbbra is fogságban kell

---

*Egy éves tenyészanyagnál idősebbet továbbtenyésztés céljából tartani nem érdemes, mert tapasztalat szerint a 2–3 éves tyukok többet nem, csak korábban tojnak, amire pedig nincs feltétlenül szükség a mesterséges tenyésztésnél,

tartanunk. Az így kezelt tenyészanyag a szabadba való kieresztés s a vadfácántenyésztés számára mindenesetre végleg elveszett.

Mint az angol volierrendszer további hátrányai fel-
említhetők még az etetés, itatás, tisztogatás, tojás el-
szedés stb. céljából a kezelőnek szükséges és gyakori
ki-bejárása a volierekbe, ami mindig kisebb-nagyobbfokú
nyugtalanítás, idegesítéssel jár, végül pedig, hogy az
állomány a szárnyas ragadozók garázdálkodása ellen
sincs teljesen biztosítva.

Mindent összefoglalva tehát a fentebb ismertetet-
tekből azon végkövetkeztetés vonható le, hogy jóllehet
a régmúlt rendszeréhez képest célszerűség és gyakorlati
kivitel szempontjából az angol volierrendszer a mester-
séges fácannevelést nagy lépéssel vitte előre, azonban
korántsem a tökéletességnek azon fokáig, mely úgy a
siker mint gyakorlati célszerűségre irányuló fokozottabb
törekvést indokolt és kívánatosná ne tette volna.

Ezen indító okok, párosulva azon törekvéssel, mely
az okszerűségeen kívül nem csupán az egyoldalú technikai
megoldás leegyszerűsítését, hanem egyuttal a szélesebb-
körű elterjedés tekintetében leginkább döntő befolyással
bíró szerényebb anyagi eszközökkel való célhozjutás
lehetőségét tartotta szem előtt; vezettek azon meg-
oldásra, mely a volierrendszerű mesterséges fácan-
tenyésztés terén ismételt és lényeges — bár még min-
dig nem a tökéletességet elérő-előrehaladó lépést van
hivatva jelenteni.

VII.

A mozgó volierrendszer.

Mig az előzőekben ismertetett angol volierrendszert
annak állandó és kényszerű ugyanazon egy hely és te-
rephoz kötött volta miatt bizvást nevezhetjük merev

rendszernek, az új rendszert azon körülmény folytán, hogy a volierekkel együtt a fácánok tartózkodására szolgáló terepet is tetszés- és szükség szerint változtathatjuk — mozgó rendszernek.

Ennek elméleti megoldásánál a vezérlő gondolat mindama hátrányoknak lehető kiküszöbölésére való törekvés volt, melyek az angol volierrendszerénél fennállanak. A gyakorlati megoldás terén pedig a megoldandó feladatot és célt a kellő stabilitás és biztonság mellett nemcsak az egyszerűség, könnyű kezelhetőség, de főleg a minél olcsóbb s így általánosabb alkalmazás- és elterjedésre nagyobb kilátást nyújtó kivitel képezték.

A legfőbb szempont természetesen az volt, hogy a fogságban tartandó fácánokkal folytatandó tenyésztésben a természetes állapottól lehető minél kevesebb eltérés legyen elérhető. Lényegileg itt két fontos szempont mérlegeléseinek eredménye volt a döntő. Vagyis, hogy a cél elérése érdekében mi előnyösebb és kedvezőbb: ha a fogságban való szabadabb mozgásnak kedvezünk ugyan, de egyébként a természetes életmód eszközeit nem, vagy alig nyújtjuk, vagy pedig fordítva, a cella megszűkítésével és a mozgás lehetőségének a minimumra való korlátozásával a fogságot szigorítjuk meg, de abban változatosabb és a természeteset inkább megközelítő életmódot igyekszünk biztosítani az amúgy is mindenképen fogságban tartandó tenyészanyag számára. Ez utóbbi eredmény választása míg egyrészt már magában véve is kézenfekvő volt, másrészt még inkább mellette szólottak mindama kisebb előnyök, melyek a kiviteli lehetőségek kapcsán önként adódtak.

E megfontolások eredményeként kezdettem meg ily irányú kísérleteimet 1926 év nyarán s minthogy azok mindenképen beváltak, azóta kizárólag ez új rendszerrel kapcsolatban folytatom ma már évi 3000 tojás

produkálása mellett a mesterséges fácántenyésztést s a melyet mint gyakorlatilag teljesen kipróbált rendszert ezuton igyekszem az érdeklődő vadászvilág közkincsévé tenni.

A mozgó volierrendszer eszméje vagy legalább is a gyakorlatban való alkalmazása korábban ismeretes nem volt. A szakirodalomban első említést ily rendszer-ről a berlini Paul Parey cég kiadásában 1928 januárjában megjelent s Holze Róbert Ganz-i (Ostpriegnitz) fácánmester által írott : „Die moderne Fasanenzucht“ című könyvében találtam, melyben szerző mint tény szögezi le azt, hogy e rendszer legelső izben az ottani tenyésztésben nyert alkalmazást. Azonban e tárgyat Holze munkájában csak felületesen érinti s csupán egy fénykép ábrával szemlélteti, mely szerint az ő mozgó volierje 4 szál deszkából egyszerűen összeütött s fonalhálóval leborított keret, melyet valószínűleg a bennlevő fácánokkal együtt esetről-esetre a földön egyszerűen odább huzni kell. Szükszavú ismertetéséből még az vehető ki, hogy e rendszert csak az angol rendszerrel kapcsolatosan, ennek mintegy kiegészítésül s csupán a tojásrakás időszakában (tehát egyoldaluan) használja, kétségtelen előnyeit azonban így is kiemeli.

Az általam már 1926 óta alkalmazott mozgó volierrendszer léglényegesebb ismérve azonban épen abban rejlik, hogy ebben a fácán az egész tenyészidőszak alatt, tehát a befogás napjától a szabadon eresztésig van fogva tartva s e rendszerben kezelve, mert csakis így lehettek a merevrendszer hátrányai a lehetőségig megszüntethetők s újabb előnyök elérhetőek.

Ez új előnyök legfontosabbika az, hogy a voliernek a fácánok által pár nap alatt teljesen kiélt s bepiszkított talaját, egyszerűen és könnyen, a fácánoknak különösebb zaklatása nélkül, sőt számukra kényelmes módon új,

tiszta s az évszakhoz képesti vegetációval borított talajjal cserélhetjük ki, miáltal nemcsak az egészségügyi követelményeknek van módunkban tökéletesen megfelelni, hanem annak folytán, hogy a friss növényi zöldhöz s eközött a talajban mindig előforduló rovarféleséghez természetes uton hozzájutathatjuk, a fácánok testi kondícióját állandóan jókarban tarthatjuk s az ezzel szoros kapcsolatban álló tojóképeséget fokozhatjuk, egyszersmind azonban, jóllehet a fogságot térbelileg a minimumra korlátozzuk, ebben az unalom elűzésére inkább módot adunk s így azt számukra mégis elviselhetőbbé tesszük, mint a bár nagyobb mozgási lehetőséget biztosító, de állandóan ugyanazon helyhez kötött, kiélt, bepiskított, fertőzött talajon.

További fontos előnye e rendszernek abban rejlik, hogy mindeme lehetőségek nyújtása mellett a szükséges kerítések egyszerűbben, a kezelés és áttekintés szempontjából előnyösebben, mindamelllett biztonság szempontjából legalább is ép annyi eséllyel létesíthetők, mint a merevrendszernél, ehhez képest mégis azon lényeges különbséggel, hogy anyagiakban a befektetésnek csak circa $\frac{1}{4}$ részét igénylik. Ami más szóval azt jelenti, hogy ugyanazon mennyiségű tenyészanyag tarthatására 75%-al keveseb tökebefektetésre van szükség, vagy ugyanazon tökebefektetéssel négyszer annyi tenyészanyagot tarthatunk, mint a merevrendszernél.

A mozgó volierrendszernél teljesen elesik a szárnylevágás vagy csonkítás szüksége s az ezzel járó gond és vesződség. A fácán végtagjának ép birtokában magát jobban és természetesebben érzi,* az időjárás viszonyosságok ellen jobban van védve és ami a legnagyobb előny, bármi ok miatt, bármely időben szabadon eresztethető s a vadon való tenyésztés céljaira bocsájtható.

*nem közbős pld. a kakasoknál pázás idején a szárnyvégtag hiánya miatt bizonytalanná vált testi egyensúly.

Nem kevésbé becses előnye a mozgó volierrendszernek gazdasági szempontból azon körülmény, hogy aránylag kis területet igényel, melynek megválasztása és minősége tekintetében sokkal könnyebben fellelhető vagy létesíthető viszonyok lehetnek mérvadók, mint a merevrendszerénél s lehetségessé teszi a talajnak egyidejűleges, más irányú hasznothajtó gazdasági kihasználását is, mihez képest a mesterséges fácántenyésztés rentábilisabbá is válik. Ennek folytán inkább lehetségessé válik, hogy azt mindazon vadászterület tulajdonosok is kisebb-nagyobb mérvben, sőt egyesek akár mint „műkedvelők” is folytathassák, kik előtt az eddig elérhetetlen luxusként tűnt fel. De meg van adva könnyű módja a mozgó volierrendszerrel való mesterséges fácánnévelés lehetőségének a bérelt vadászterületeken is.

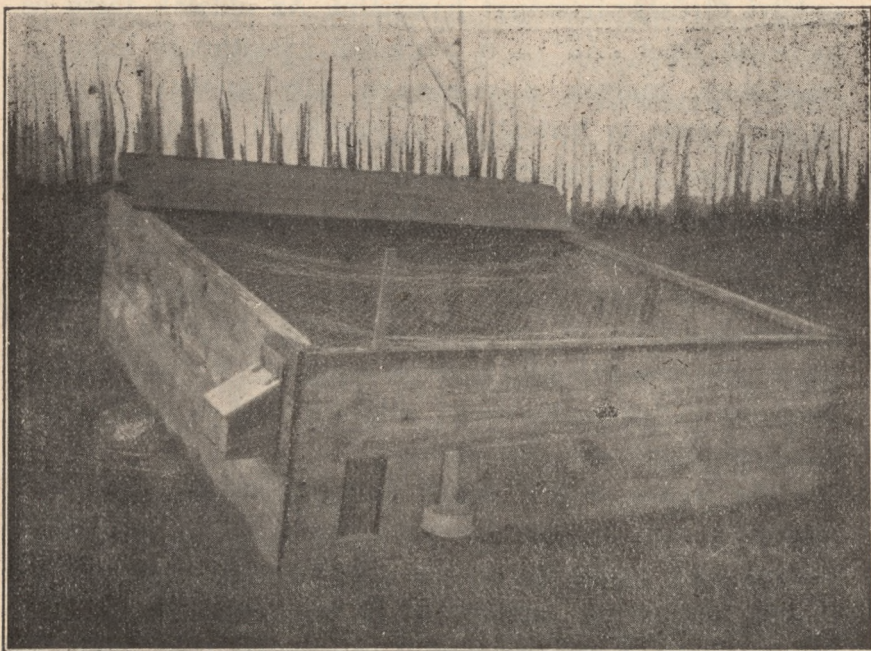
A községi és egyéb rendszeresen bérbeadott vadászterületek képezik ugyanis tulnyomó részét hazánk vadászterületének, melyekből a domb- és síkvidéki területek az ezidőszerint még meglehetősen fátlan alföld kivételével a fácántenyésztésre mind alkalmasak s mégis fácánnal benépesítve alig, vagy legfeljebb azon részei vannak, melyek véletlenül oly nagyobb önálló vadászterülettel határosak, hol a fácán mesterséges nevelése már régibb idő óta divik. A bérterület bérlői legyenek azok akár társulatok, mindenesetben találhatnak területükön 1—2 hold oly alkalmas szántó föld, rét, kert vagy gyümölcsös területet, melyet a mozgó volierrendszerü telep berendezése számára bérbe vehetnek.

VIII.

A mozgó volierek leírása.

Egy-egy mozgó volier 2 méter hosszú, 2 méter széles és 60 cm. magas deszkakeret és az ezt borító 2—2¹/₂ cm. lyukbőségű, 12 mm. vastagságú sodrony-

fonatból áll, míg a fenékrész szabad, illetve a feneket a talaj képezi. (1 ábra) Magasabb deszkaoldal egyrészt felesleges, másrészt szükségtelen sőt célszerűtlen, mert nagy árnyékot vet, továbbá súlya és kerükltsége is nagyobb volna. A 60 cm. magasság azért is legcélszerűbb, mert bizonyos mozgási lehetőség mellett mégis oly alacsony, hogy a fácán nem vetheti magát oly nagy lendülettel a fedő sodronyhálónak, hogy ezáltal testi épségében

1 ábra.

érzékenyebb kárt szenvedjen. Az akadályt különben is hamarosan megszokva, a röpdülési kísérlettel felhagy, vagy azt óvatosan, fejét ösztönszerűleg kimélve végzi. Egy volierba egy tenyésztörzs — 1 kakas és 4—6 tyúk — helyezendő, melyeknek eként circa 4 m² földterület és 2·4 légköbméternyi hely áll a mozgás céljából rendelkezésükre.

Ennél nagyobb síkméretű volierek alkalmazása kétségtelenül előnyösebb volna, az előny azonban nem érne

fel azon hátrányokkal, melyek egyrészt a nagyobb súly, másrészt anyag- és kiadás többlet, továbbá a kezelés nehezebbé tételének megnyilvánulásában jelentkeznek. A kis alapterület hátrányai a sűrűbb helycserével különben is eliminálhatók.

A 60 cm. magas deszkaoldal legcélszerűbben 30 cm. széles s 2 méter hosszú, $\frac{2}{4}$ "-es ($1\frac{1}{2}$ cm.) deszkából készül s a nagyobb tartósság kedvéért indokolt az u. n. egal, erdélyi fűrészgyártmányt használni. Az oldalak tartó és merevítő lécei 2×2 " u. n. zárlécből készíthetők legmegfelelőbbben, melyek a minimalis súly mellett a kellő állékonyságot is biztosítják s ezenkívül a megázás és száradással járó vetemülés folytáni deformálódásnak nincsenek alávetve. A négy saroklécet a voliernek a földön való könnyű elcsuszamlás gátolása okából alul a deszkaoldalnál mintegy 5 cm.-el hosszabbra, kiállóan, kihegyezve hagyjuk. A nagyobb merevítés céljából mind a négy oldal deszkáit még középen is egy-egy léccel átkötjük. Nagyobb tartósság kedvéért célszerű még a faanyagnak carbolinemmal való kezelése.

Az egyes volier melső és hátsó oldalára egy-egy ajtónyílás van az alsó deszkába vágva 25×13 cm. méretekkel, még pedig egymással ellentétesen. Vagyis, ha a melső oldalon az ajtónyílás jobbról van, az a hátsó oldalon balra kerül. Ezenkívül szükséges még, hogy az ajtónyílások e viszonya két-két volieren is ellentétes legyen, mely szükség fennforgásának magyarázata a „volierek kezelése” című fejezetben van részletesen előadva.

Az ajtónyílásokat a deszka oldal belső oldalán vékony léceknek egyszerű rászégezésével képzett hornyokban egy léckar segélyével le és fel húzható deszkaajtócskák fedik. Az ajtókat a deszkán és léckaron megfelelő helyen átfúrt ugyanazon egy lyuk és szeg segélyével leeresztett

(csukott) állapotban zárhatjuk, míg felhuzott (nyitott) állapotban felfüggeszthetjük.

A horganyzott sodronyháló a négy deszkaoldal felső élére úgy e célból, mint a nagyobb merevítés céljából is szegezett, ugyancsak zárlécekre lesz egyszerűen, de nem túlfeszesen felverve, még pedig azért, hogy a felrebbenő fácánok számára ne merev, hanem ruganyos akadályt képezzen. Ugyancsak e célból nem is előnyös 1—1 2 mm.-nél erősebb sodronyfonat alkalmazása, de másrészt költség kiméltetés szempontjából sem, miután ily erősségű sodrony úgy a tartósság, mint a megbízhatóság követelményeinek kielégítő mértékben megfelel. Minthogy a kívánt lyukbőségű sodronyfonat 2 méter szélességben a gyárakban raktárra nem készül s csak külön rendelésre kapható, célszerűen alkalmazható 1 méter széles sodronyháló is akként, hogy azt középen sodronnyal összefűzzük. Mindamellet a 2 m. széles fonat alkalmazása egyszerűbb és célszerűbb. A budapesti Haidkker cég 2 m. széles fonatot külön rendelésre kifogástalan minőségben szállít, de nagyobb kereslet kialakulása esetén bizonyára raktáron is fog tartani.

Eső elleni védelmül 2 drb. 2 m. hosszú vastagabb deszka tetőélszerűen összeszegelve egyszerűen a voliera s legcélszerűbben az északi deszkaoldal felől helyezve szolgál, jóllehet a fácánok által igénybevéve nem igen szokott lenni.

A volierek elkészítése egyszerű s azokat a méretek megadása s kellő magyarázat után bármely a fűrész-faragás mesterségében kissé jártas egyén elkészítheti. Egy volier anyag szükséglete :

- 4 drb. 4 m. hosszú 30 cm. széles $\frac{2}{4}$ " vastag E deszka,
- 1 drb. 4 m. hosszú 20—25 cm. széles $\frac{3}{4}$ " vastag deszka,
- 13 folyóméter 2X2" fenyő lécs (zárlécs)*
- 5 folyóméter $\frac{2}{4}$ " lécs (fuglécs)*

*Kereskedelmi szokvány megnevezés.

4 m² 2^{1/2} cm. lyukbősségű 1·2 mm. sodronyerősségű
[sodronyfonat
circa 1/4 klg. különféle szeg.

Egy volier kerükltsége az anyagbeszerzési lehetőség és munkadíjakhoz képest circa 20—22 pengő, mihez képest 100 drb. tenyészfácán számára 18 volier lévén szükséges, a berendezés circa 400 pengő tőkebefektetést igényel, míg ezzel szemben az angol volierrendszernél ugyanannyi tenyészanyag számára való berendezéshez még a legminimálisabb méretezés mellett is csupán a szükséges circa 1000 m² sodronyfonat beszerzési költsége közel 1000 pengő kiadást igényel, mihez még az oszlopok, deszkaanyag, szegek, vasalások stb. tekintélyes kiadási tétele is járul.

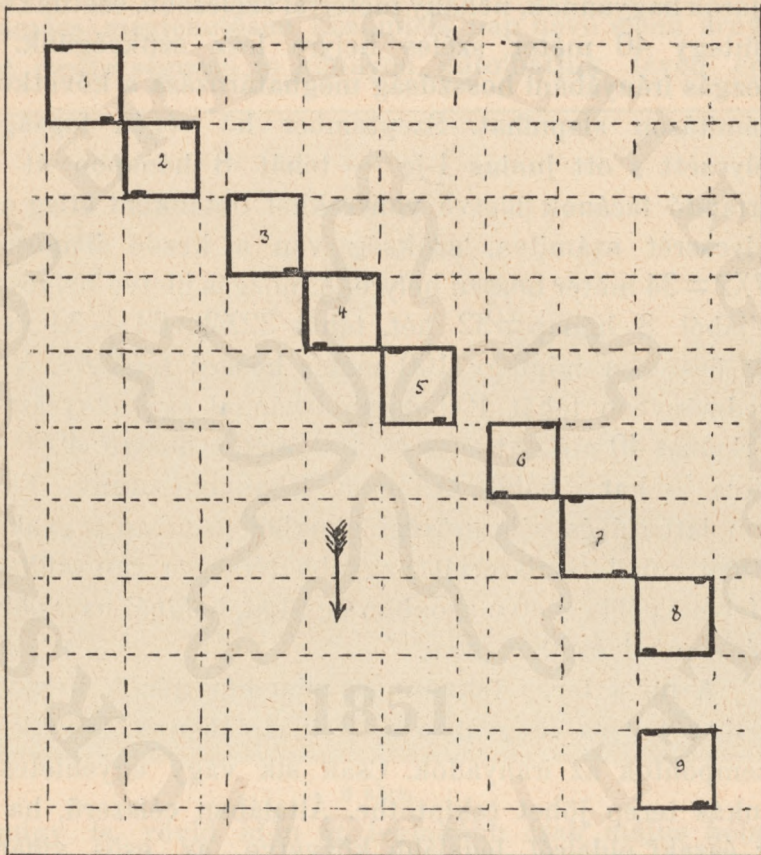
IX.

A mozgó volierek elhelyezése.

Kevés számú volier elhelyezése a helycsere szempontjából különösebb gondot és körültekintést a terep megválasztása tekintetében nem igényel, ha azonban már egy egész telepet alkotó nagyobb mennyiségű tenyészanyag, illetve volier elhelyezése s a velük való mozgásról van szó, úgy eltekintve a szükséges terepnagyság helyes megválasztásától, a könnyebb és egyszerűbb kezelés okából a voliereket már bizonyos rendszerességgel kell elhelyeznünk. Ily esetben a voliereknek egymás közti legcélszerűbb elhelyezése a 2-ik ábrán tereprajzban, a 3-ik ábrán pedig látképben szemléltetett módon történhetik. A voliereknek egyedül ily elhelyezési módja teszi lehetővé azoknak könnyű és gyors kicserélését és elégti ki azon kezelési szempontból fontos követelményt, hogy az egyes voliernek bármelyik oldalához mindenkor szabadon hozzáférhessünk,

A terep nagyságot illetőleg irányadó az, hogy az

az alkalmazandó volierek kezdő (kiinduló) elhelyezésére elegendő széles legyen, viszont bírjon a leendő mozgás irányában megfelelő hosszúsággal, vagyis elméletileg minimalisan szükség van annyiszor 2 méter helyre szélességi irányban, a hány volier elhelyezendő lesz, a hosszú-

2 ábra.

sági (mozgási) irányban pedig annyiszor 2 méterre, a hányszor 2 métert a volierek kezdő (kiinduló) helyzetben elfoglalnak és a hányszor 2 méter helyen a helycsere előreláthatólag történni fog. Ezt illető számításokat egyébként legcélszerűbben egy példa világítja meg.

Tegyük fel, 100 drb. fácányukkal benépesített telepet

szándékozunk létesíteni, mely állomány elhelyezésére (6 tyuk 1 kakassal) 17 volier szükséges. A kezdő elhelyezés céljából, a 2 méter, 34 méter széles hely már elegendő volna, minthogy azonban kezelési okokból valamennyi volier szorosan egymás mellé nem illeszthető s köztük átjárók hagyandók, néhány méterrel szélesebb, esetünkben mintegy 40 méter széles helyre lesz szükségünk. A mozgás irányabani hosszúság meghatározása a következő számításon alapulhat. Szeptember hó végén fogságba helyezett s ott június 1-ig — tehát 8 hónapon át — tartandó fácánok illetve volierekkel hetenként átlag egy helycserét számítva, szükség van a kezdő állapotban $17 \times 2 = 34$ méter hosszú helyre. A mozgás illetve helycsere céljából 8 hónap = 32 hét, tehát $32 \times 2 = 64$ — 34 m. s így összesen mintegy 100 méter hosszú térségre. Végeredményben tehát 100 darab fácánal egy tenyésztési periodust 40 méter széles és 100 méter hosszú 4000 m^2 (circa $\frac{3}{4}$ kat. hold) területen lebonyolíthatunk. Előre nem látható és célszerűségi okokból azonban a gyakorlatban ennél rendszerint nagyobb térségre van szükség, a felvett példa esetén azonban egy kat. holdnál nagyobbra már semmi esetben sem.

A mi a terep fekvése és mineműségének kérdését illeti, a helyes megválasztás tekintetében a következő szempontok az irányadók. Csak sik vagy egyenletesen lankás terep jöhet tekintetbe. Általában célszerű, ha az az északi oldalról legalább közvetve, az esős, viharos szelek ellen némileg védett. Ezt illetőleg leginkább az a fontos, hogy a terep télen hófúvás által való elborítás lehetőségének kitett ne legyen, Elengedhetetlenül szükséges, hogy árvíztől teljesen biztos legyen, kiadósabb záporok vagy gyors hóolvadás folytán képződhető csapadék és talajvíz számára pedig lefolyás nélküli mélyedésekkel ne birjon. Kivánatos, hogy gyéren álló élő fák

borítsák. Ez állapotot legideálisabban és leggyorsabban valamely erdőrész megfelelő kiritkításával érhetjük el, vagy egy már meglevő fás legelőt, gyümölcsöst vagy kertet választunk, vagy a fátlan terepre ilyent telepítünk. A fák mérsékelt beárnyékolása sok szempontból célszerű ugyan, de nem elengedhetetlen kellék, mert a fácánok számára meglehetősen közömbös nap heve elleni árnyéket mesterségesen is könnyen pótolhatjuk, lévén erre

3 ábra.

amúgy is rövid időn át, leginkább csak május hóban szükség, de akkor sem feltétlenül. A fácán ugyanis vadon is az egész napot jórészt a napsütésen tölti s azt nemcsak birja, sőt igényli. Az árnyék inkább a volierek faanyagának a nap heve elleni védelme szempontjából célszerű, a fák esetleg a heves szelek mérséklése céljából. Kezelési és biztonsági okokból lakott helyek, vagy legalább a kezelő lakása közelében választandó

meg a terep. Kút, forrás vagy patakvíz közelbenléte célszerű, egyébként a szükséges vizet szállítani kell. Ha erre alkalmas lakóház közelében a terep megválasztható nem volna, úgy az eleség, eszközök, tojások stb. eltartására alkalmas kis épület a helyszínen emelendő.

A terep minőségét illetően csak oly jó termőerőben levő talaj jöhet tekintetbe, melyen a természetes üde vegetáció (fűnövés) már meg van, vagy az könnyen létesíthető. Ilyenek a rét, legelő, ritkás erdő, gyümölcsös, kert stb. Szántó föld gyanánt használt terület is tavasszal fű- vagy más takarmánynövény magvakkal bevetve, őszre már elsőrendű terepet szolgáltatathat. Minthogy a volierek által elfoglalt mindenkori terep csak azok területének (4 m²) többszöröse, a terület többi része a legutóbbi rövid időn belül váltott (elhagyott) csekély területrészt kivételével a mozgás (haladás) irányában kora tavasszal pld. zöld takarmány nyerése céljából mezőgazdaságilag akadálytalanul használható, sőt az előzetes lekaszálás zsenge zöld nyerése céljából a fácánok szempontjából szükséges is. Az elhagyott, kiélt területrészt pedig, különösen a fácánok trágya hullatása és kaparása folytán mintegy kultiválva április hótól kezdődőleg már szintén buja fűnövással, mezőgazdasági takarmánynyerés vagy kertileg való művelésre akadálytalanul készen állanak.

Amíg tehát az angol volierrendszerénél a volierberendezés által elfoglalt terület egyéb haszonnyerés céljából elveszettnek tekinthető, addig a mozgórendszer mellett, különösen már meglevő gyümölcsös felhasználása vagy létesítése esetén, nemcsak hogy a talaj más irányú gazdasági kihasználását nem gátolja, de fokozza, mi a fácántenyésztésnek rentabilitásához is nagyban hozzájárul.

Magát a választott terepet, ha szükséges, planirozni

kell, mi alatt főleg a kis talajjegyentlenségek (hangyaboly, vakondtúrás és gödrök) eltüntetésére helyezendő a fősúly, hogy a volierek 4 oldaléle a talajhoz minél simábban fekhessen. Egyenletes nagyobb talajhullámok nem képeznek akadályt. Végül a terepet idegenek, kutyák stb.-nek akadályul szolgáló alkalmas kerítéssel célszerű körülvenni, vagy esetleg ily kerítéssel már más célból ellátott terepet választani. Új kerítés létesítésének szüksége esetén ennek költségei, tekintve a terep másirányú gazdasági kihasználásának lehetőségét, már nem kizárólag a fácántenyésztő üzem terhére irhatók.

X.

A volierek- és tenyésztőanyagok kezelése.

Az előzők szerint megválasztott és elkészített terepen elhelyezett volierbe a fácánokat legcélszerűbben szeptember hóban helyezzük be. Miként erre már reámutattam, teljes sikert csak azon évi mesterséges nevelésű, félszelid anyagtól várhatunk, melyek megfelelő eljárás és etetéssel a befogásig még eléggé szeliden együtt tarthatók. Ekkor a befogás is még könnyen és gyorsan bonyolítható le, míg később már mindig nehezebben és vonatottabban. Az ilyen fácán a volierba való beeresztés perceiben csak néhány sikertelen röpködési kísérletet tesz, csakhamar felismeri a drótakadályt s ha csak különösebb riasztás vagy nyugtalanítás nem éri, sorsába beletörődik s nyugodtan túrja a kezelő jelenlétét, etetés- és itatással kapcsolatos járás-kezelését, majd később a helycsere műveletét.

Vadfácánnak a mozgó volierba való egyszerű elhelyezése esetén a kívánatos félszelid állapot még tavaszig sem következik be s folytonos ideges vergődésével a volierba előbb-utóbb tönkremenne. A vadfácán azon-

ban a tojásrakás szempontjából is jórészt értéktelen, mert a fogságban vagy egyáltalán nem, vagy csak keveset tojik. A mesterségesen nevelt félszelid tenyészanyag alkalmazása már csak azért is indokolt, mert ez a nagyobb tojáshozamra már generációkon át némileg kitenyésztett egyedek leszármazottjaiból keletkezett.

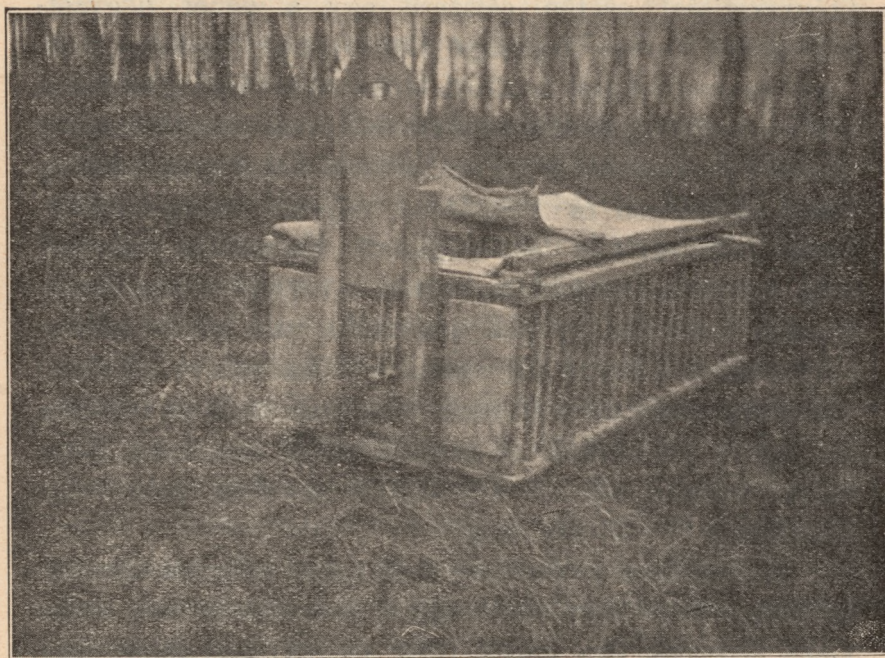
A kezdethez legcélszerűbb egy már meglevő mesterséges tenyészetből tetszésszerűt mennyiségű tojást beszerezni s a kikelő csibéket felnevelve, a jövő évi tenyészanyagot ezekből közvetlenül, egyuttal legolcsóbban és legmegbízhatóbban is megszerezni. Megbízható beszerzési forrás esetén beszerezhető a tenyészanyag szeptember—október hóban vétel útján is. Ha ekként az alap meg van vetve, a további években a tenyészanyag beszerzése már nem képez problémát, legfeljebb az időnkénti és okvetlen szükséges vérfelfrissítés.

Célszerű, bár nem okvetlen szükséges a volierek közepébe nagyobb faágat (legalkalmasabban fiatal fenyő vagy más fiatalabb lombfa korona részét ágastól-levelestől) a földbe szúrva helyezni, mely olyan magas lehet, hogy a dróthálót mintegy alátámasztja s a fácánok számára fedező, bujkáló esetleg felgallyazási célokra szolgálhat, jóllehet fogságban a fácán az éjjelt leginkább a földön ülve tölti s legfeljebb nappal szórakozásból vagy huzamosabb esőzések alatt gallyazik fel. Ennek kivihetlensége esetén a célt egyszerű, erősebb faágaknak a földbe szúrásával is elérhetjük.

A számontartás és egyéb előforduló megjegyezni valók végett szükséges a voliereknek állandó számmal való ellátása. A számot magukra a volierekre, tekintve — hogy a helycsere miatt azok helyzete folytonosan változik — nem rögzíthetjük. A számozást tehát akként oldjuk meg, hogy a számjegyek külön bádoglagra lesznek festve, melyeknek alul keskenyebbre hagyott, kiálló

véget hagyunk s ennek segélyével egyszerűen a deszka-
oldal felső éle és lécz képezte résbe tűzzük s a meg-
történt helycsere után ismét az új volieréba, miáltal az
eredeti helyzeti szám állandósul. A számozás a 3-ik
ábrán látható.

Ha bármi okból egyes fácánoknak vagy az összes-
nek a volierből való kifogása válik szükségessé, ezt
csakis a 4-ik ábrán látható fogókészülék segélyével

4 ábra.

eszközölhetjük. Ez egy circa 120 cm. hosszú, 60 cm.
széles s 30 cm. magas ketrec, deszka fenékkal, sodrony-
háló, de még célszerűbben lécz- vagy vesszőrács olda-
lakkal, (ez utóbbi az ábrán sodronyhálóval is van borítva)
vászonfedéllel, melyen egy kabátzsebszerűen és gom-
bolással zárható akkora nyílást hagyunk, hogy azon a
kézbe fogott fácán könnyen kiférhessen. A nyíláson
benyulva vehetők a fácánok egyenkint kézbe, melyeket

ennek közelébe még a ketrec belsejébe alkalmazott s annak belső keresztmetszetével azonos méretű s a fogó felső részén két lécs által képzett horonyban ide-oda tolató deszkalappal tömörítünk össze. A fogó egyik oldalán tolóajtóval van ellátva, melyet szorosan a volier ajtónyílásához illesztve, a fácánokat a fogóba kényszerítjük, vagy ha a megfogás nem sürgős, kivárjuk, míg csakhamar maguktól is belemennek. Sürgős megfogás (kényszerítés) esetén célszerű egy a volier négyzetméreteivel azonos nagyságú kátránypapír, gyékény, nád- vagy szalmafonattal borított léckeretet földel gyanánt a volierre helyezni, miáltal a felfelé való menekülési lehetőség látszata megszűnik s így a fácánok felesleges, esetleg káros röpködése és vergődése teljesen kikapcsolódik. Ezen fedőkeretnek szükségszerű használata célszerű még mindama esetekben, midőn a röpködés megakadályozása indokolt, így pld. a volierba való első ízbeni behelyezéskor, a kezdő helycserék — átrakások — alkalmával addig, amíg ezt a fácánok meg nem szokták, továbbá, ha egyes példányok a többiek által állandóan üzve-hajtva vannak stb. E keretektől azonban még nagy telephez is 1—2 drb. elég.

A helycsere — átrakás — az egyes volierek viszonylatában akként történik, hogy a fácánokkal telt volier elébe szorosan egy másik üres voliért helyezünk úgy, hogy azok ajtónyílásai pontosan egybeessenek, mire az ajtókat felhúzván, a fácánok simán, sőt ha már megszokták, örömmel átsétálnak az új volierba, illetve friss helyre, míg a korábbi hely illetve volier így üres marad. Az átbocsájtást megelőzőleg még a volieroldalak alját kell magától értetődőleg a talaj felszínhez szorosan hozzáilleszteni akként, hogy azokat az emelkedettebb részekbe besülyesztjük, a mélyedésszerű részekben pedig feltöltjük, legcélszerűbben ásó szerszám használata mellett. Termé-

szetesen gondosan ügyelni kell azonban arra, helyesebben soha meg nem feledkezni arról, hogy a fácánok áthaladása után s az üresen maradt volier továbbemelése előtt a felhúzott ajtókat ismét leeresszük, mert különben a kezelő a saját kárán lenne kénytelen okulni.

Egész telepet alkotó volierek helycseréje a következő módon bonyolódik le, mit legkönnyebben a 2-ik ábra segítségével érthetünk meg, melyen az 1—8 számmal jelzett volierek fácánokkal teltek tekintendők, míg a 9 számú üres s állandó tartalékban a helycsere megkezdhetésére szolgál.

Tehát az üres 9 számú voliert szorosan a 8 számú elé helyezzük s ha ebből a fácánok már átvonultak, ezt ezuttal már mint üreset a 7 számú elé tesszük, viszont ezt a 6 számú elé és így tovább mindaddig, míg az egész voliersoron végig nem értünk s az utolsó 1 számú volier marad üres. Így eljárva azt érzük el, hogy egy-egy voliert mindig csak mintegy 2 méterrel kell odább emelnünk s csak az utolsónak üresen maradt 1 számút kell nagyobb távolságra a 8 számú volier közelébe vissza vinnünk a következő alkalommal történendő helycsere megkezdhetése céljából. Ennek a fenti módon való lehetősége azonban nemcsak az ábrán feltüntetett térbeli elhelyezést feltételezi, hanem ezenkívül egymás között még olyant is, hogy az ajtó nyílások (az ábrán vastagabb vonással jelezve) az egyes voliereken váltokozóan ellentétesek legyenek. Vagyis két-két voliernek akként kell párt képeznie, hogy míg az egyiknek ajtónyílása a mellső oldalon jobbról, a hátsó oldalon balról van, a hozzávaló páron ennek fordítva kell lennie. A mellső és hátsó oldal természetesen mindig a mozgás (előrehaladás) irányával szemben állva értetendő. (Az ábrán nyíllal jelezve.) Ezen körülményre már a volierek készítésénél figyelemmel kell lennünk s a készítendő

volierek egyik felének jobb-bal, — másik felének bal-jobboldali ajtónyílásokkal kell birniok. E feltétel természetes magyarázatát egyébként abban leli, hogy friss hely nyerése céljából a mozgás állandóan csak egy irányban történhetik, tehát előre és sohasem visszafelé.

Itt megjegyzendő még, hogy a helycsere mindenkori síma lebonyolíthatása végett szükség van:

- 1.) ha a fácánokkal telt volierek páros számuak egy pár (két ellentétes ajtónyílással bíró), üres volierra;
- 2.) ha a fácánokkal telt volierek páratlan számuak, úgy csak egy üres (cserélő) volierra.

Hogy a helycsere mily időközökben eszközzendő? ez viszonylagos kérdés. A legideálisabb kétségkívül a mindennapos helycsere lenne, ez azonban egyrészt kivihetetlen, másrészt felesleges is volna, viszont kevés számú tenyészanyag számára is nagy területet igényelne. Általában véve irányadó lehet az, hogy helyet akkor cserélünk, ha a fácánok a régit már nagyon kiélték és bepiszkították, mi rendszerint 5—6 nap alatt már következik. Esős időjárásokkor hamarabb beáll a helycsere szüksége kötöttebb talajon, mely nehezebben bocsájtja át a csapadék vizet s hamarabb képződik sár, mint kevésbé kötött vagy homok talajon. Télen az időjárási viszonyokhoz képest a volierek lefagynak s olvadásig helyükből el nem mozdíthatók. Ilyenkor a helyet legcélszerűbben akként frissítjük fel, hogy a volierek dróthálóin át a talajt időnkint és szükség szerint bármilyen polyvával hintjük be, magától értetődően, hogy mihelyt a talaj felengedett, helyet cserélünk. Nagyobb havazás esetén tekintve, hogy a hó a volierek belsejéből el nem távolítható, ugyancsak időnkénti polyva behintéssel frissítjük fel a helyet s tesszük a fácánok számára való tartozkodást türhetővé. A polyvában való elkapargálás

együttal jó unaloműző is. Havazás után természetesen első teendő a hónak a volierekről s azok környékéről való lehető eltakarítása. Főleg a téli időjárási viszonyok és a talajminőségtől függőleg egy tenyészperiódusban (októbertől júniusig) 30–40-szeri helycserénél többre ritkán van szükség.

Az átrakáshoz (helycsere) a kezelőnek legcélszerűbben még két segítségre van szüksége s ha ezek állandóan ugyanazon s csakhamar begyakorolt egyének lehetnek — ami kívánatos is — úgy 100 drb. állományt befogadó 17 volier átrakása 1¹/₂–2 óra alatt könnyen lebonyolítható.

A dolog természetében rejlik, hogy a kezelésnek állandóan egyugyanazon személyre kell bízva lennie, kinek alkalmas és beavatott helyetteséről pld. akadályoztatás, betegség stb. esetére gondoskodni szintén szükséges. A fácánok ellátásának ugyanis napról-napra egyforma rendszeresség- és pontossággal kell történnie, minthogy azonban ez, kivéve a tojásrakási két hónapot, (április-május) főleg csak a napi kétszeri etetés és az időszaki átrakásokra szorítkozik s időben a napnak csak csekély töredékét veszi igénybe, a kezelő emelett egyéb dolgát vagy szolgálati teendőit is könnyen elláthatja. A kezelőnek, esetleg őrnök állandó jelenléte legfeljebb az esetben indokolt, ha a biztonsági viszonyok nem megnyugtatók, továbbá a tojásrakási két hónapban, vagy oly nagyszabású telepen, hol az emiatt indokolt.

Úgy az etetés, utánnézés és átrakások alkalmával a volierek körül kimért nyugodtsággal, egyforma, megszokott biztossággal s legcélszerűbben a már korábról is ismert, vagy újból rászoktatott fűttyszó gyakori, hangoztatásával kell forgolódni. A fácánok esetleges megriadása és röpködési kísérlete esetén a munkamozdulatokat be kell szüntetni s a volierektől félrevonulva a megszokott fűttyszó hangoztatásával kis szünetet kell

tartani s a munkát csak a fácánok lecsilapodása után folytatni. Minderre azonban inkább csak a kezdő stádiumban van szükség, mert később a fácánok a megszokott kezelő jelenléte, járása-kelése, munkája iránt már teljesen bizalmasak és nyugodtak lesznek. Nem így azonban a szokatlan, vagy riasztó mozdulatok és főleg idegenek irányában. A fácánok ugyanis az idegeneket úgy az alakban, mint a ruházat színében fennforgó kisebb-nagyobb eltérések szerint megkülömböztetni képesek s különösen a megszokott színbeli eltérésre érzékenyen reagálnak. Különösen áll ez a nőknek rendszerint feltűnőbb, vagy pláne rikító színű ruházata, kalapja stb. tekintetében. Ez okból tehát illetéktelen idegenek és kíváncsiak a volier-teleptől legcélszerűbben távol tartandók, vagy legalább is a volierek közvetlen közelébe nem bocsájtandók, mert egyébként ez rendszerint nyugtalanítás, röpködő vergődés s esetleg balesetekkel is jár. Hogy a fácán fejbőrét e közben megsérti, az még kisebb baj, de előfordulhat — bár ritkán — nyakcsigolya- és gerinctörés is.

Miként az egyéb állatok természete is különböző, úgy e szabály alól a fácánok sem képeznek kivételt. Akadnak — bár kivételesen — egyes példányok, melyeket a többiek maguk közt megtűrni nem hajlandók, azokat állandóan úzik-hajtják, minek következtében a folytonos menekülésre való törekvéssel kapcsolatos fel-felrebbenéssel fejüket a dróthálóban előbb-utóbb annyira megsértik, hogy ennek következtében ily módon való további fogvartásuk lehetetlenné válik. Viszont akadnak egyes (nem normális) példányok, melyek látszólag minden ok nélkül állandó, javíthatatlan vergődők s csakhamar az üldözöttekkel hasonló sorsra jutnak. Az ilyen példányokat, mint-hogy tapasztalat szerint e természetük meg nem változik s tojásnyerés céljából is kétes értékűek, a helyzet

felismerése után s ha testi épségüknél fogva erre még alkalmasak, legcélszerűbb mielőbb szabadon eresztetni, esetleg a konyhára adni. Bármilyen módon, de különösen a fejen kívül egyéb testrészén megsérült példány a volierből a felfedezés után azonnal eltávolítandó, mert különben a többiek a sebet folyton csipegetve azt csakhamar annyira kimélyítik, hogy az a sebesült példánynak előbb-utóbb feltétlen pusztulását vonja maga után. Kivételesen, de előfordulhat ezzel kapcsolatban az is, hogy egyes példányoknak különleges rossz hajlamuk folytán annyira megszokás sőt szenvedélyévé válik e tulajdonság, hogy az egyébként sértetlen fácánt is lassankint kikezdeni képesek. Amennyiben esetleg előfordultak és felismertekké váltak az ilyen ragadozó és vérszopó természetűvé vált egyedek, úgy ezek is, mint hogy javíthatatlanok, a volierből sürgősen eltávolítandók, annyival is inkább, mert a példa ragadó. Megfelelő gondos kezelés és elővigyázat mellett azonban ilyen címen az állományban elkerülhetetlenül beálló veszteség csak csekély néhány százalék szokott lenni, mi az angol volierrendszerénél ép úgy előfordul.

Ugyancsak a fácán természetében rejlő viselkedés folyamánya — ami különben egyéb háziállatok között is rendszer — hogy ha pld. egy már a fogságban összeszokott s békés harmoniában élő törzs közé egy vagy több idegen példányt bocsájtunk, a jövevényeket vagy egyáltalán nem, vagy csak hosszabb-rövidebb üldöztetések árán kénytelen-kelletlen megszokás után tűrik. E természet egyébként a vadfácánoknál is megnyilvánul s bár előbb-utóbb mégis a kölcsönös tűrés és megbarátkozással jár, vagy a gyengébb kitér az erősebb elől, a volierfácánoknál ez utóbbi lehetőség kizárt lévén, azok csere-berélése a vele járó tortúra és bekövetkező veszteség elkerülése okából inkább mellőzendő.

Ez okból legcélszerűbb a fécánoknak már mindjárt kezdettől fogva tenyésztörzsenként a volierekbe való helyezése és átteleltetése, a mi azonban a már előbb kifejtetteknel fogva ok- és célszerűen csakis a mozgó volierrendszer útján lehetséges.

A mozgó volierek kezelésénél fontos körülmény még a tojásrakás időszakában való mikénti eljárás. A fécán fogságban a tojást különösebb fészekalkalmatosság nélkül tojja el, e célból azonban ösztönszerűleg mégis lehetőleg fedett helyre félre húzódik s legfeljebb a terepen előforduló kis mélyedéseket, gödröcskéket választja ki némi előszeretettel. Ez ösztön a tojásoknak egyszerű és könnyű elszedése érdekében akként hasznosítható, hogy a volier azon két sarkába, melyeknél az ajtónyílások vannak, ezeken át benyulva, kis mélyedést vájunk a földbe s ezek fölé fagaly, nád, sás vagy hasonlókból seprűszerűen összekötött s nyelével jól a földbe szűrhető fedezékeket helyezünk. Ezek a helycserére való tekintettel csak akkorák lehetnek, hogy az ajtónyílásokon ki- es beférjenek. Az így elkészített sarkokat azután a fécánok csaknem kivétel nélkül szívesen használják fel az eltojásra s a tojások az ajtónyíláson át egyszerűen benyulva, könnyen kiszedhetők. Előfordul azonban mindemellett, hogy a tojásokat a volier egyéb részeibe is (pld. közepére) rakják, az ilyeneket azután egy alkalmas bottal a dróthálón át benyulva, óvatosan a legközelebb eső ajtónyíláshoz vagy oldalhoz hengergetjük, utóbbi esetben a voliert annyira felemelve, hogy alatta kézzel benyúlni lehessen, vesszük ki a tojást. Az egyes volierek tojásait legcélszerűbben reggeltől estig egy a volier külső oldalára függesztett s az 1 ábrán látható kis deszkaládában gyűjtjük, a kivevés alkalmával mindjárt a volier számával esetleg dátummal is látjuk el s a napi tojáseredményt azután egyszerre

visszük és helyezzük el a raktárhelyre, hol azok legcélszerűbben a volierek mennységével egyező számú rekesszel ellátott állványokon tároltatnak a bekövetkező megültetés vagy elszállításig. Az állványok rekeszeibe valamely szemes gabonát teszünk, melybe a tojások csucsos oldalukra állítva és kissé besülyesztve, sorrendben és sorban helyezendők el s naponként megforgatandók. Megjegyzendő még, hogy az első 3–4 tojás rendszerint még meg nem termékenyített, úgyszintén legtöbbször ilyenek még az egész tojásrakási periódus alatt előforduló abnormis alakú és színű, főleg fehér tojások.

A volierekben a tojásrakásnak egyedekként való megkülönböztetése vagy ellenőrzésére nincs meg a mód. A tojásrakás reggeltől estig határozott rendszer nélkül történik, miért is ez időszakban a gyakori, vagy még célszerűbben (pld. nagyobb telepeknél) állandó utánnézés s a tojásoknak mielőbbi elszedése multhatatlanul szükséges, mert különben csakhamar alkalom nyílik a tojásevésre, mely anomália felléptével a hozamban érzékeny veszteség állhat elő. A tojásevésre is inkább csak egyes egyedek hajlamosak, de a szűk fogságban a példa az egyébként nem hajlamos egyedekre is könnyen átragad s a mely egyed egyszer e szokás rabjává vált, az végleg javíthatatlan s legcélszerűbben szabadon eresztendő. Így még fennállhat a remény, hogy az ismét természetes életviszonyok közé került egyed a szabadban hasznosítható lesz.

A tojásevésnek megfigyelése és ellensúlyozására is csupán a mozgó volierrendszerrel van meg a kellő alkalom és mód, míg az angol volierrendszerrel, hol ez szintén gyakori eset, annak mikénti elrendezéséhez képest vagy egyáltalán nincs meg, vagy pedig csak sokkal korlátoltabb mérvben. A legtöbb esetben ezt a

kezelő nem is sejti s csak az a száraz tény konstatálható le, hogy egy-egy voliertörzs vagy egyáltalán nem, vagy aránylag keveset tojik. Az ok rendszerint a tojásevés.

Ezen természetellenes, de kifejezetten veleszületettnek kizárólag még sem minősíthető baj érthető magyarázata a következőkben rejlik. A természetes életmód lehetőségétől megfosztott s hosszú időre csak szűk mozgási térre, egyhangú életre szorított fácán a volierban minden előtte felbukkanó új dolog vagy tárgytól kezdetben félénken elhúzódik, később kíváncsivá lesz s az ismeretlen tárggyal lassankint annyira megbizalmasodik, hogy azt már nemcsak megközelíteni meri, de csőre — mint természetes tápotató szervével — már próbálgatja, izlelgeti is. Április hó elején megjelenik egy napon a volierban az első, eddig ismeretlen és soh'sem lálott tojás, rendszerint oly gyenge héjjal, hogy valamely véletlenül reálépő fácán lábujja alatt is már behorpad vagy összezúzódik. Ha ily zuzott tojás a volierból hamarosan eltávolítva nem lesz, az abban folyton jövő-menő fácánok azt csakhamar szétaposák, híg tartalma lassanként földdel keveredve és száradva is szilárdabbá válik s a folyton keresgélő, csipegető fácán szájába véletlenül, vagy tudatosan már mint animális s neki mindenesetre izlő táplálék kerül. Így ismerheti fel annak táplálkozásra alkalmas mivoltát és szokhatja meg ízét. A később és mind sűrűbben megjelenő tojás már kellő szilárd héjú s így niucs kitéve a szétaposás veszedelmének, de mint a volierban heverő feltűnő új dolog eleinte csak bizalmatlanul szemlélgetve, később megszokottá válva, már pusztá kíváncsiság és unalomból is a csőrrel próbálgatva, tápotatva lesz, mire az konstrukciójánál fogva előbb-utóbb behorpad s e közben a csőr és nyelv a tojás tartalmával érintkezésbe jutva, annak ize már a szájba kerül. Minthogy az esetleges első szétzúzott tojáson

való lakmározásban rendszerint több fácán is részt vett, tehát több olyan egyed is van, mely előtt az iz már ismeretes, sőt kellemesen emlékeztető is, ennél fogva a tojás csakhamar gazdájára lel, miközben — evésről lévén szó — a többiek is hamarosan ott teremnek s versenkedve részt kérnek és vesznek. Így lesz a tojásevés kezdetben ártatlannak tetsző új dolog s később már nemcsak megszokott, de valóságos szenvedéllyé is fajuló rossz tulajdonság s az üzemben a viszonyokhoz képest többé-kevésbé érzékeny veszteség.

E bajt megelőzni és elhárítani csakis úgy áll módunkban, hogy március hóban a volierekbe fácán műtojásokat* helyezünk s azokat az egész tojási periodus alatt bent is hagyjuk, minek folytán az első valódi tojások megszűnnek új, feltűnő és kísérleti tárgyként szerepelhető dolgok lenni. Mindazonáltal az éber figyelem s a tojások mihamarabbi kiszedése el nem mulasztható. Így eljárva, a tojásevés veszélyét vagy teljesen kikerülhetjük, vagy legalább a minimumra redukálhatjuk.

A mozgó volierrendszernek az előzőek szerint ismeretett és egyesek előtt talán célszerűtlen, aggályosnak tetsző volta, vagy túlkörülményesnek vélt kezelését tekintve, joggal merülhet fel azon kérdés, vajjon nem célszerűbb-e mégis a fácánok teletetését külön volierban lebonyolítani? E megoldás lehetséges ugyan, de ez esetben még külön angol rendszerű teletető volierre és szárnyacsonkításra van szükség, amivel aránylag kevesebb gond, dolog és vesződség van ugyan egybekötve, de egyuttal vele járnak az előbbi fejezetekben már kifejtett összes hátrányok is. A teletetést megkíséréltem a mozgó volierekkel is oly módon, hogy azokat mind

---

*A porcellán gyáraknál folytatott eredménytelen kérdezősködés után ily műtojásokat Gregorits Sándor szigetvári kályhás- és fazekasmester készített számomra eléggé sikerült kivitelben.

egy sorba, szorosan egymás mellé helyezve, a közbenső ajtókat felhúzva, valamennyi voliert az összes fácán számára járhatóvá téve, számukra nagyobb mozgási lehetőséget nyújtottam. Az időnkénti helycsere ez esetben úgy történt, hogy — a haladás irányát tekintve — néhány hátulsó volier lett esetről-esetre az első elé helyezve s a friss talaj ekként biztosítva. E kísérlet azonban sem a kezelés, sem egyéb célszerűségi szempontokból nem járt olyan előnyökkel, melyek e teleltetési rendszert a másik fölébe helyeznék s csupán azon tanulsággal szolgált, hogy a mozgó volierek ily módon elrendezve s ágfedezőkkel bőven ellátva, a legalkalmasabb és legolcsóbban kivihető tároló helyet nyújtanak eladás, szállítás stb. céljából befogott s csak rövid ideig fogva tartandó vadfácánok és foglyok számára, az eddig szokásos kamarákkal szemben.

Végezetül pedig még a biztonság kérdése volna leginkább az az aggályos pont, mely közelebbi megvilágítást igényel úgy az egész rendszert, mint szorosan a kezelést és a tenyészanyag gondozását illető vonatkozásban. Ugyanis az előtt, mire nézve a dolog új, ezeknek kérdése kevésbé tűnik fel megnyugtatónak, akár az anyagi, akár pedig a fácán testi épségének biztonsága szempontjából. Dacára annak, hogy ez irányban a kísérlettevés előtt magam is a legnagyobb aggályokkal voltam eltelve, nemcsak ennek, de most már 3 évi gyakorlati kipróbálás és további alkalmazás alapján is állíthatom, hogy ilynemű aggályok, közbiztonsági szempontból általában, a kellő gondosság és körültekintés, ambíció és lelkiismeretesség tekintetében pedig kedvező viszonyokat feltételezve — indokolt alappal nem bírnak. Idegenek kártevése, ha a helyzet e tekintetben nem megnyugtató, megfelelő intézkedés vagy őrzéssel ellensúlyozható. Avatlatlan a volierből fácánt kifogni képtelen. A volier ajtónyílásán át bedugott bottal a fácánok hamarosan agyon-

verhetők és birtokbavehetők volnának ugyan, a viszonyok megfelelő biztonsága híján azonban hasonló az angol volierrendszerénél is ép úgy lehetséges. Bosszú vagy rosszakaratból valaki a fácánokat a volier egyszerű felemelésével szélnekeresztheti ugyan, ez esetben azonban ezek legfeljebb a mesterséges nevelés, de nem egyuttal a vadászterület számára is vesztek el, mert széjjel repülnek s a szabadban akadálytalanul tovább élhetnek. A fácánok hasonló módon való kiereszthetésének veszélye ellen az angol volierrendszer kerítése sem igen nyújt nagyobb biztonságot, mert ez is könnyen és csendben megrongálható s ha a hiány azonnal észre nem vétetett, a fácánok elszéledése szárny nélkül sokkal több veszélynek s az elpusztulásnak nagyobb mértékben kitétten megy végbe.

Ragadozó vad által okozható károsítások tekintetében a helyzet hasonló módon alakul. Szárnyas ragadozó ellen a mozgó volierban levő fácán abszolút biztosan védett. Nyest, görény, menyét és macska ellen a drótháló megfelelő sűrűsége, a deszkaoldalak épsége és azoknak a talajhoz való mindenkori illesztése — igazítása — véd. Róka és kutya kotorhatnak esetleg a deszkaoldal alatt nyílást, melyen át beférhetnek, vagy fácánt legfeljebb éjjel kivehetnek, de ugyanezen veszély azonos mérvben az angol volierrendszerénél is fennáll. Tapasztalat szerint azonban és a viszonyokhoz képest ilyenmű károsodás oly kivételes és ritka eset* és oly csekély veszteséggel jár, hogy e tekintetben a túlzott aggodalmak teljesen indokolatlanok. Bármily volierrendszer mellett is a kezelőnek a ragadozók iránti figyelmének, leleményessége és kitartásának szünetelni, vagy lankadni természetesen sohasem szabad s e tekintetben a legnagyobb éberséggel kell állandóan résen lenni.

*Három év alatt egyetlen egy esetben történt meg.

A mozgó voliereknek és tenyésztanyagnak kezelését illetve gondozását legfőbb vonásaiban a fentiek szerint ismertetvén, csak magátólértetődő, hogy vannak és előfordulnak még oly lényegtelenebb teendők (gyakorlati fogások), melyekbe az ügyes és ambiciozus kezelő magát mindenkor csakhamar beletalálja s a felmerülő szükség és viszonyokhoz alkalmazza. Miként bármily más üzem is, jóllehet vesződség, előforduló bajok, veszteségek nélkül ez sincs, végeredményben azonban, minthogy immár 3 évi gyakorlati kipróbálásom alapján nemcsak általában véve célt értem, de a befektetési költségeknek 75%-os redukálása mellett a tojáshozamot — ami az angol rendszernél soh'sem sikerült — 2 hónap alatt 30 átlagra felfokoznom sikerült; e rendszert mint kipróbált s bevált módot, követésre teljes nyugodtsággal ajánlhatom.

Mint bár e tárgykörbe szorosán nem tartozót, fel- említem még, hogy e rendszer nemcsak a mesterséges fáciántenyésztésnek üzése terén volna hivatva az eddi- ginél szélesebb körű vagy nagyobb mérvű elterjedést lehetővé tenni, hanem a házibaromfi tenyésztése terén is. Ugyanis többfajta baromfinak egyidejűleges tiszta- vérű tenyésztése, különleges kitenyésztések vagy ke- resztezések szándéka vagy szüksége esetén, az ily irá- nyú tevékenységnek rendszerint az izolálási lehetőségek — úgy térbeli, mint anyagi viszonylatban — szabnak határt, vagy teszik azt teljesen lehetetlenné. Az egyes tenyész- törzsek ily rendszerrel aránylag kis terepen a legcél- szerűbben, könnyen, biztosan és legfőként minimalis anyagi áldozat árán helyezhetők el és tenyészthetők sokkal rentábilisabban, jóval kevesebb gond és vesződ- séggel, mint az eddig szokásos, állandóan egy helyhez kötött s csak a fertőző betegségek melegágyául szol- gáló külön elkerített tereprészekben. Betegségek fellépése esetén az izolálás kérdése is a leggyorsabban és leg-

radikálisabban ékként oldható meg. A mozgó volierrendszernek a házibaromfitenyésztésnél való alkalmazása a fácántenyésztéshez képest annyival is inkább egyszerűbb és könnyebb, mert itt teljesen szelid anyagnak, aránylag csak rövid időn át való fogvatartása és kezeléséről lehet leginkább szó. Csapófészek alkalmazása is csekély kombinációval könnyen lehetséges.

Az okszerű baromfitenyésztésnek, nemkülönben úgy a közfogyasztás, mint főleg a kivitel szempontjából döntő fontosságú standardszerű tömegprodukciónak ezidőszerű legnagyobb feladata a kistenyésztők, — kis udvarokra hárul, kulcsa ezeknek kezében van. Ezeket ily irányú termelésbe szervesen és döntő súllyal bekapcsolni a máig ismert és folytatott tenyésztési módokkal különleges hazai viszonyainknál fogva szerintem belátható időn belül lehetetlen. Minden évi veszteség pedig nagy egyéni és közgazdasági kár. Mert hiába vállalkoznának egyes megértő és lelkesedő falusi kistenyésztők a típus tenyésztésre, ha ilyen szándék és számításaikat a maradi szomszédok baromfiai az elkerítetlen szérűskertekben való közös találkozó és szórakozó helyeken halomra döntik. Az ily célból okvetlen szükséges külön baromfikerítésektől a falusi kistenyésztő idegenkedik, erre tetemesebb összeget áldozni nem hajlandó. De tartás céljából erre nincs is, csupán a tenyésztőjás nyerése céljából volna szüksége. Ha pedig erre egy egyszerű, de főleg olcsó, mindamelllett a célnak ideálisan megfelelő s viszonyaiba teljesen beillő eszközt — szerintem a mozgó volierrendszert — adnók kezébe, úgy a feladat az egész vonalon egy csapásra megoldható lenne. A nagytenyészetek problémáinak megoldása s ezek rentabilizálása szempontjából a mozgó volierrendszernek kapcsolatos alkalmazása ugyancsak lényeges és kedvező kihatással lenne.

XI.

A volierfácánok etetése.

Bármily volierrendszerben is kezelt fácántenyészanyagnak etetése úgy az egészség, mint főleg a minél nagyobb tojáshozam szempontjából magátólértetődőleg elsőrendű fontossággal bír. Az e tekintetbeni irányelvek általában egyezők a baromfitenyésztésnél is bevált és ismertekkel s elemi szabályuk az, hogy a testnek állandóan jó kondícióban való tartása — de sohasem túlhizlalása — mellett gondoskodni kell az emésztést szabályozó és meszet szolgáltató anyagok hozzáférhetővé tétele, vagy mesterséges nyújtásáról.

A fácán mindennemű szemes gabonát egyformán fogyaszt, ha azt egyszer a természetes átmeneti idő alatt már megismerte és megszokta. Ilyenek tehát — rosz kivételével — etetésre mind célszerűen felhasználhatók. Az egyes gabonaféléseknek a szervezetre való lényegesebb hatásai tekintetében megjegyzendő, hogy a buza, árpa, köles a normális kondícióban való tartáson kívül inkább közömbös tápszerek, a zab fontos erőfenntartó és mézspótló, a tengeri hevítő és hizlaló, az olajos magvak az emésztést és bélműködést kedvezően befolyásolók. A gabonafélék rostaaljai (ocsu) általában véve mind csekély tápértékűek, de a bennük előforduló különféle más növénymagvakra való tekintettel változatoság szempontjából lehetnek minőségükhöz képest többé-kevésbé becsesek.

A volierfácánokkal tehát legcélszerűbben a rendelkezésre álló vagy megszerezhető szemes gabonafélések keverékét etetjük, melyben a zab lehetőleg állandóan szerepeljen. Tengerit inkább a téli hideg időszak alatt etessünk, akár szemesen és csövesen, akár da-

rálva és főtt burgonyára hintve abrakszerűen. A burgonyaetetése úgy nyersen, mint főzve a vegetáció szünetelése alatt indokolt. Nyers állapotban a takarmányrépa féleségekkel azonosan vízpótló s egyben a fogságban jó unaloműző. A mesterséges baromfieledek használata feltétlenül jó, de ezek aránylag drága voltára való tekintettel egyébként megfelelő takarmányozás mellett nem okvetlen szükséges s elegendő, ha csupán az animális táplálékot kiegészíteni hivatott szárított húsféleségeket adagoljuk bizonyos rendszerességgel s forrázott állapotban az egyéb eleség közé keverve. A szervezetnek úgy általában, mint különösen a tojásrakás megkezdése előtt és folyama alatt szükséges és fontos meszet bázisos foszforsavas mész, csontliszt, iszapolt kréta, falvakolat, vagy tojáshéj törmelék (ez utóbbit csaknem porrá zúzva) nyújtásával biztosítjuk. A forgalomban mindinkább felmerülő u. n. tojatóporok alapalkatrészét is ugyanezek képezik, bizonyos a nemí szervekre izgató hatású fűszerek hozzátételével. Megfelelő mód és viszonyok mellett való tartás esetében a tojáshozamra különösebb befolyással azonban nincsenek. A volierek talajának minősége szerint, ha ugyanis abban ilyen elő nem fordul, célszerű még folyóvízi, vagy talajbeli durva homoknak felszórása, vagy a szemes eleség közé keverése, mi a baromfifélék jó emésztésének szükséges eszköze.

Az itatás kérdése inkább csak a már kifejezetten meleg időszakban bír lényegesebb jelentőséggel, de korántsem olyanal, mint a milyen általában ennek tulajdonítva van. A hűvösebb őszi és tavaszi időszakokban, úgyszintén télen is a gyakorabbi légköri lecsapódások különféle alakjában természetes uton hozzáférhető vízzel a fácán úgy a fogságban, mint a szabadban teljesen beéri. Ily időszakokban hónapokon keresztül nem nyúj-

tottam mesterséges uton vizet a mozgó volierben kezelt fácánoknak, minden tapasztalható hátrány nélkül. A mozgó volierben a földre helyezett itatóedényt a fácánok csakhamar földdel, szeméttel tele kaparják, felborítják. Ezért a vizet az 1 ábrán látható kis bádogedényben a volier oldaldeszkái képezte résbe tűzve és megerősítve felfüggesztett állapotban nyújthatjuk csak. Az ábrán az itatóedény csak a szemléltetés kedvéért van a volier külső oldalára függesztve. Ez az ajtónyíláson át bedugva, kézzel elérhető távolságban természetesen belülről nyer elhelyezést, míg a vizet az edénybe felülről a dróthálón át öntjük.

Ugyancsak egyszerűen a dróthálón át szórjuk be felülről az eleséget is, legcélszerűbben kétszer napjában, még pedig az évszakokhoz képesti reggeli és délutáni órákban, rendszeres pontossággal s itt egyáltalán nem baj a volier talajának füves, vagy szemetes volta, sőt annyiból még célszerű és előnyös is, hogy a fácán természetes életmódjához képest az eleséghez keresgélve, kapargálva, hosszabb időn át mozogva és elszórakozva jut, mi által a fogság unalma is enyhül. A nyers burgonyát, répát egy-két szeletre hasítva az ajtónyíláson át helyezzük be a volierba. Kemény és hosszabban tartó fagy esetén apróra vágva esetenként nyújtjuk.

A szemes eleség megfelelő adagolásának mértékét az állandó kezelő csakhamar kitapasztalja. Helytelen és nem is gazdaságos, hogy az eleség tulságos bőven felszórva állandóan a fácánok előtt feküdjön. Az egyforma jó étvágy kedvéért inkább a mérsékelt sőt ha szükségesnek látszik, egyes kihagyásokkal is megejtendő adagolás a helyes és célszerű.

A fejenkénti napi adag az egyes takarmányféleségekből maximálisan számítva a következő :

Vegyes szemes eleség	35	gramm
Tengeri	10	„
Szárított hús	1.6	„
Burgonya	8	„
Takarmányrépa	15	„

Csontliszt és egyebek csak centigrammokban kifejezhető csekélységben.

Szárított hús tetszés szerint több is adagolható, a fácánok által minden esetben szívesen vett eleség, szűkebb vagy bővebb adagolása inkább anyagi szempontból bír jelentőséggel. Nyers húst semmi formában sem szabad adni. Szántások s egyéb földmunkák alkalmával könnyű szerrel gyűjthető pajodok, földi giliszták elsőrendű csemegét képeznek. Erős cserebogár rajzás esetén éppen a tojásrakás időszakában kitűnő rovartáplálék áll rendelkezésre.

A mozgó volierban a fentiekhez képest etetett fácánok kondíciója általában kifogástalan s a tojáshozam az elérhető maximum lesz. Így tartva és etetve a fácánok külsőre nézve üdék, tollazatuk fényes és sima (az egészség jelei) s testsúlyuk a normalis 1–1.2 klgrot teszi ki.

XII.

A fácánok mesterséges felnevelése.

Miként ezt egy már előző s a mesterséges fácánnevelést általában ismertető fejezetben is említettem, a modern mesterséges fácánnevelés két főbb irányú tevékenységre — üzemágra — oszlik. Egyik a tojáshozam, mely a fácánoknak volierekben való tartása és kezelésében az előzőek szerint már részletesen ismertetett tevékenységben merül ki, a másik pedig a tojások kikeltetése s a kikeltő csibék felnevelése.

Minthogy jelen füzet célját kizárólag az előbbi tevékenység s főleg új rendszerben törtéendő lebo-

nyolításának ismertetése képezi, a csibenevelésre ebben csak mintegy záradékkul és csupán főbb vonásokban térek ki, annival is inkább, mivel e téren a legutolsó időkben kialakult s bevált rendszerben lényeges változás nincs, ez szakkörökben ismert s a szakkönyvekben is részletesen tárgyalva hozzáférhető.

Egyébként is azonban a fácán- és házicsirke felnevelésében alapvető, lényeges különbség ma már nincsen. Külső mód és alakban legfeljebb annyiban, hogy a fácán-csirke nevelés ma már a zárt helyiségekkel a tojás elraktározás, — a tenyésztőnek, eleség, eszközök stb -nek férőhelyén kívül semmi szorosabb nexusban nem áll, mert a kiköltés a szabadban, a pusztá anyaföldön elhelyezett megfelelő költő ládáknban, a felnevelés ugyancsak állandóan a szabadban elhelyezett célszerű nevelő ketrecekben s mindkét művelet legalkalmasabban közönséges házi kotlóstyúkok segítségével megy végbe. Az ideális baromfitenyésztésnek is különben ez volna a legmegfelelőbb módja, eltekintve a korai baromfi forcirozásának esetétől. A fácán korai nevelése azonban céltalan és tárgyitalan. Az április — májusi megbizhatatlan, szélsőséges időjárások miatt legcélszerűbb a tojás megültetést a május 10—25-ike közti időszakban eszközölni. Ekkor kotlóstyúkok is a legbővebben állanak rendelkezésre s nagyobb mennyiség is könnyen beszerezhető. A kikelés így 23—24 nap múlva a júniusi meleg és kevésbé szélsőséges időszakra esik. Június 1-én túl megültetett tojásokból kikelő csibék nevelése gyenge eredménnyel járó, háládatlan feladat s inkább mellőzendő.

A tojás kikeltetéséről a házibaromfinál is szükséges tudnivalók teljes mértékben fennállanak a fácántojásra nézve is. Kotlóstyúkokra mulhatatlanul szükség van, mert ezek a szabadban műanyával nem pótolhatók. Gépköltés akár kotlóshiány, akár kiegészítés céljából legfeljebb párhuzamosan folytatható, azonban az ilyen csirkék sohasem oly életerős- és edzettek, mint a természetes uton kikelők.

Az etetés, felnevelés lényegileg ugyancsak a házibaromfitenyésztésben bevált és ismert alapelvek szerint

történik. Nincs szükség semmi különleges hókusz-pókuszok, rendkívüli vagy titkos tápszerekre, hangyatozás stb.-re. Ez utóbbi kétségtelenül a legkitünőbb természetes táplálékok egyike, de nagyobb állomány részére való megszerzése túlnehéz feladat. Ahol a mód meg van reá, nyújtható, de egyáltalán nem elengedhetetlen kellék s a siker nem ezen mulik, csupán úgy ezt, mint az eljárást mód felett megkönnyíti. Egész sereg fácáncsirke felnevelhető ép oly jó sikerrel egy szem hangyatozás nélkül is. Ezt pótolhatjuk mesterséges uton is tyuktozás és tehéntejjel, ez is azonban legfeljebb az első 2 héten át indokolt. Ez utóbbi eleségféle tekintetében a beavatatlanok körében oly téves felfogás (esetleg joggal) terjedt el, mely szerint ezek használata a fácánnevelést rendkívül költségessé s így sokakra nézve visszariasztóvá vagy éppen lehetetlenné teszi, holott a való tény az, hogy csupán a célszerű és indokolt első két heti egész etetés idő alatt egy-egy fácáncsirke fejenként nem fogyaszt el teljesen tojásból még egy egészet sem, míg tejből a liternek csak csekély töredékeit. (Circa 006 litert) A mesterséges eleség naponként- és fejenkénti adagja 8 héten át számítva circa 10 gramm.

De mellőzhető teljesen e két tápszer is ma már bizvást, miután egyes különleges állattakarmány gyárak által gyártott mesterséges fácáneleséggel egyszerűen, könnyen és teljes sikerrel etethetünk, illetve nevelhetünk. Ezeknek főelőnye megfelelő tápértékükön kívül főleg abban rejlik, hogy gondos tárolással változásnak, romlásnak nincsenek alávetve s belőlük mindenkor egyformán, egyszerű és könnyű eljárással nyerhetjük a legmegfelelőbb s a kezdő időszakban szükséges lágy eleséget, melyről azután a csibék 6 hetes korában fokozatosan térünk át a természetes szemes eleségre.

A mesterséges fácánnevelés tehát korántsem valami túlnehéz, vagy boszorkányos mesterség, a siker egyáltalán nem mulik rendkívüli eljárások, titkosságok vagy csoda arkámunok alkalmazásán. Bizonyos alapvető ismeretek bírása mindenesetre elengedhetetlen kellék, ezentúl azonban a siker titka lényegileg már csak a tisztaság,

rendszeresség, pontosság, gondos körütekintés, kellő odaadás és lelkiismeretességen mulik. E feltételek szigorú betartása mellett a szükséges routint a gyakorlat mihamar magával hozza.

Ami végül a mesterséges fácánnevelés rentábilításának kérdését illeti, az ezt illető számítások terén a viszonyok különbözősége folytán határozott normatívumok felállíthatók bajosan lévén, ezt illetőleg e helyen csak általános tájékozásul szolgáló adatok felsorolására szorítokom, mik az egyes létesíteni szándékolt telepek költségvetésénél vagy mérlegénél némi alapul szolgálhatnak.

A nagyobb üzem a kicsinél általában véve rentábilisabb. A berendezési tárgyakba fektetett tőke azok valószínű használhatóságának időtartamára (a kezeléshez képest circa 10 év) amortizálandó. A személyzeti kiadások a szerint, hogy kizárólag, vagy csak mellékesen a fácánneveléssel foglalkoztatott személyzetről van szó — megfelelőleg állítandók a mérleg tehertételébe, egyéb kiadások szintén természetük és rendeltetésüknek megfelelően. A produkált tojás és fácánanyag napi forgalmi áron szerepeltetendő. Jól sikerült és rentábilisnak mondható az üzem akkor, ha a tojás termelésben 25—30 átlagot, a tojás keltetésben 70—75°%, míg a csibenevelésben 60—65°%-ot értünk el. Fácántojás vagy élő fácánok eladása esetén az üzem a fajbaromfitenyésztéshez hasonlóan a viszonyokhoz képest már tekintélyes jövedelmet hajtóvá válhat. Minthogy azonban a legtöbb esetben valamely vadászterületnek elsősorban fácánnal való betelepítése, vagy minél nagyobb tömegben való előteremtéséről van szó, ezt a már részletesen kifejtettek szerint s a tapasztalatok alapján bebizonyítottan a legrövidebb idő alatt, legbiztosabban és legjutányosabban inkább érhetjük el a mesterséges, mint a nagyon is bizonytalan vadon való fácántenyésztéssel.

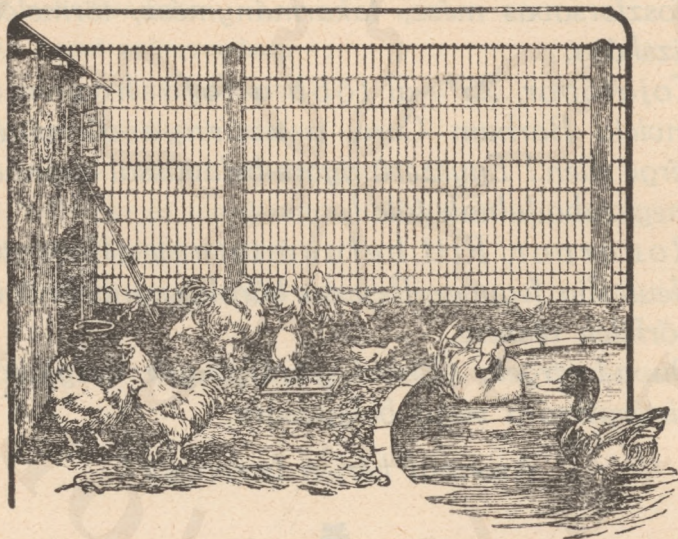
FÁCÁNOSOKHOZ

A LEGJOBB

DRÓTFONAT

BAROMFITELEPHEZ

HAIDEKKER SÁNDOR

BUDAPEST, ÜLLŐI-ÚT 48. FIÓK : VIII. FIUMEI-ÚT 3.

KÉRJEN INGYEN ÁRJEYZÉKET!

Nem kellenek már
a külföldi fácáneleségek, mert
ittthon készül már a magyar!

Rostált száraz hús különféle finomságokban.
Darabos hús, húsliszt zsiros és zsirtalanított.
Csibe dara, vitamin tészta száraz poralakban.
Foszforsavas mész, takarmánymész, törmelék-
rizskása.

Tojatópor, 25%-al több a tojáshozam!!
Invicta Barham Cure, a szárnyasok vörös
férgé ellen! Egyszerű gyors befuvással azonnal
megszabadulnak tőle!

Rovarpor, Flit befuvó tetvek ellen stb.
Neutralin fegyver, Express bőrolaj mindennemű
bőrfélék részére.

Duvadmérgek, Citocid gáztöltények üreglakók
kiugratására vagy befojtására.

Azonnal kérjen ismertetőt!

Wirker Vadászpatika

Főhercegi s udv. vadász hivatali szállító
Rákoskeresztur. * Telefon 12.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
I. Előszó.	3
II. A fácán tenyésztéséről általában	4
III. A vadfácántenyésztés	7
IV. A mesterséges fácántenyésztés	15
V. A volierrendszer	22
VI. Az angol volierrendszer	23
VII. A mozgó volierrendszer	28
VIII. A mozgó volierek leírása	32
IX. A mozgó volierek elhelyezése	36
X. A volierek- és tenyészanyagának kezelése	41
XI. A volierfácánok etetése	58
XII. A fácánok mesterséges felnevelése	61

1851

1866

Nem kell nek már
a külföldi fapaneleszek, mert
ittok készülni a magyar!

Wagner Károly Erdészeti Társaság
Könyvtára

